„ראַדאָמער - קעלצער לעבען" מיט דער „פּאַנאָראַמע" פאַר 25 גר.

פּרייז 25 גראָשען XV-ער יאָהרגאַנג „Należytość pocztową uiszczona gotówką" 9 (707) „Radomer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 4-go Marca 1938 r.

ראַדאָם, פרייטאָג א. אדר ב. תרצ"ח

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

פאַראַווע פאַרבערײַ
אין כעמיש[illegible]ניע

HEMPEL

פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7

פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטא 11

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

אונזער טיפסטע̇ן און האַרציגסטען דאַנק דריקען מיר אויס די אַלע וועלכע האָבען אנטײל גענומען אין אָבגעבען דעם לעצטען כבוד אינדזער פערשטאָרבענעם און אונפער-געסליכען פאָטער

ר' יוסף פרץ בושאצקי ז"ל

פאַמיליע בושאצקי

די אַלע, וואָס האָבען אנטײל גענומען אין אָבגעבען דעם לעצטען כבוד אונזער פערשטאָרבענעם מאַן און פאָטער

גבריאל זיגמאַן ז"ל

אַרויסווײַזענדיג מיטגעפיהל אין אונזער טרויער. בעזונדערס די ה"ה יונה גאָלדבערג, אהרן גאָלדבערג, פאַמיליע האָ-מערשטײן, נאַדעל, אַלע אונזערע מײַסטער - אַרבײַטער און פּערסאָנאַל — דריקען מיר אויס אונזער הערצליכען דאַנק.

די אין טיפען טרויער-פערבליבענע

פרוי און זיהן.

Mądrzy bramini, którvch słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą ,że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie,
Chyba, że świetne gilzy „Dla Znawców" doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w
świecie

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

דער פאַמיליע ד א נ צ י ג ע ר

און אונזער ליבען ברודער ירמיהו און שוועגערין יהודית

צוליב'ן טויט פון זייער מוטער און שוויגער

אונזער מחותנת'טע

בלימה ראצע נ. ע.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

פאַמיליע דען.

קרן קימת לישראל באזאר אין ראדאָם

שבת דעם 5 מערץ ה. י. קומט פאָר

אין די זאַהלען פון טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי"

די פייערליכע ערעפנונג

פון

ארץ - ישראל - באַזאַר

מיט'ן אנטײל פון ח. אדוו. טאַמקיעוויטש

מיטגליד פון צענטראַלען קאמיטעט פון דער ציוניסטישער ארג. אין ראדאם.

באזאר קאמיטעט

דער באזאר וועט זיין אפען אין טעג פון 6—5 און 12—13 מערץ ה. י.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גאַרדעראָבעס, שנײַ - ווײַסע פאַרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70

Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskieo 59
Tragutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שיינער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבײַט. ס'וועט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פּרייזען! — פּינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל 70 - 19

פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטא 11
זשעראָמסקי 21 זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאָפּעלושען

צוליבן טויט פון דעם אדם חשיב, אונזער לאנגיעהריגער מיטארבייטער

ר' פרץ בושאצקי נ. ע.

דריקען מיר אויס דער פאר'יתום'טער משפחה דעם טיפסטען מיטגעפיהל.

רעדאקציע
„ראדאמער - קעלצער לעבען"

Kochanemu koledze Szymkowi Zygmanowi
z powodu śmierci Jego

B. P. OJCA

wyrazy szczerego współczucia składają
UCZNIOWIE ŻYDZI
LICEUM I 8-ej KLASY G. P. CH

Rodzinie ZYGMAN
z powodu śmierci nieodżałowanej pamięci
Ich Męża i Ojca

b. p. GABRYELA

wyrażają najszczersze współczucia
Gluzmanostwo, B-cia Goldberg i Spirytus.

Z powodu nieodżałowanej śmierci

b. p. GABRYELA ZYGMANA

wyrazy głębokiego współczucia
składają Rodzinie
Jakubowie Goldbergowie

דער פאמיליע זיגמאן דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיל
צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער מאן און פאטער

גבריאל זיגמאן נ. ע.

זייט געטרייסט און איהר זאלט נישט מעהר וויסען פון קיין צער.
די פערוואלטונג און ראט פון דער קרעדיט-קאסע
פאר סוחרים און פאבריקאנטען
אין ראדאם זשעראמסקי 17.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דער פאמיליע זיגמאן
צוליב'ן טויט פון זייער מאן און פאטער

גבריאל ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

אהרן גאלדבערג און פאמיליע

דער פאמיליע זיגמאן
צוליב'ן טויט פון זייער חשוב'ען
מאן און פאטער

גבריאל נ. ע.

דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
געברידער גאלדבערג (זשעראמסקי 9)

Spowodu śmierci B. P.

Gabryela Zygmana

pozostałej rodzinie wyrazy głębokiego żalu
i serdecznego współczucia składają
ADOLFOSTWO SZLAFERMAN

דעם אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל דער געערטער פאמיליע זיגמאן
צוליב'ן טויט פון זייער געשעצטען מאן און פאטער

גבריאל נ. ע.

דריקט אויס
שניידערס, קירזשניערס, אנגעשטעלטע-פערסאנאל
ביי דער פירמע זיגמאן

PRACOWNIA KAPELUSZY DAMSKICH
p. f.

PAPELBAUM — GROSFELD

Radom ul. Żeromskiego 25 — w bramie na lewo
Robota solidna! **Ceny przystępne!**

מיר דריקען אויס דעם מיטגעפיהל
אונזער פערוואלטונג'ס - מיטגליד

יהושע בושאצקי און פאמיליע

צוליב'ן טויט
פון זיין
פאטער

פרץ

פערוואלטונג, אויפזיכטס-ראט און ביורא-פערסאנאל
ביי דער קרעדיט-קאאפעראטיווע באנק זשעראמסקי 21

א הערצליכען מזל טוב ווינשען מיר
אונזער חזן יעקב קאפיל מילגראם און פרוי
צו דער חתונה פון זייער זוהן

יוסף מיט פר"ל גוטשע ווייסמאן

זאלען זיי דערלעבען פיעל נחת פון יונגען פאר

חברה אהבת-רעים אין ראדאם

דער פרוי ש. סטאשעווסקי
צוליב דער אפטערונג אין דעם אייגענעם פערבאנד פאר איהר זוהן

יחיאל מיט פר"ל פראניא ווילבערבערג

ווינשען א הערצליכען מזל-טוב און אנערקענונג
א גרופע תושבים.

מיר דריקען אויס טיפען מיטגעפיל אונזער כאהער און פרעזעס
שמיל צימעראנט און זיין פרוי
צוליב'ן טויט פון זייער מוטער און שוויגער

סערקע גיסער

די פערוואלטונג פון סאציאליסטישען האנדווערקער פעריין
אין ראדאם

וואהלען א שטאדט = פרעזידענט.

ווי מיר הערען זאל דעם 24 מערץ פארקומען וואהלען אויף א שטאט פרע- זידענט אין שטאדט-ראט.

זיידע בעט נישט צו שמד'ען זיין איניקעל

אויף א צהיים ערס ברענגען מיר וועגען שמד פון דארפישען יונגערמאן צירוליק. זיין זיידע איז מיטוואך געקו- מען אין דער יודישער געמיינע צו בעשטע- טיגען זיין ביטע צים פאסטער פון דעם בערנאדינער קלויסטער. אין דער ביטע שרייבט דער זיידע, אז ער איז דער אפיטרופוס איבער זיין יונגען איניקעל, ווייל זיינע עלטערן זענען אין ארגענ- טינע, ער בעט מ'זאל איהם נישט שמד'ען, ווייל ער איז יונג און גיעט זיך נישט אב קיין רעכנונג, וואס ער טהוט. די עלטערען האבען צירוליק'ן געשיקט אויספארערונג'ס פאפירען און זיי וועלען איהם אריבערנעמען קיין ארגענטינא.

די געמיינע האט די ביטע פון אלטען יידען אונטערשטיצט און געבעטען צירוליק'ן נישט צו שמד'ן.

שטיצט די געזעלש. „ארט" אין ראדאם.

אינטערוויו מיט דעפוטאט י. ל. מינצבערג

ספעציעל פאר'ן „ראדאמער-קעלצער-לעבען"

אויסנוצענדיג די געלעגענהייט, וואס דעפוטאט מינצבערג האט היינטיגע יואך געווײלט אין ראדאם, האבען מיר אנגעקינדיגט אנ'אינטערוויו איבער די אקטועלסטע פראבלעמען, וואס האלטען אין שפאנונג די יודישע עפענטליכע מיינונג.

דעפ. מינצבערג וועלכער רעכענט זיך צווישען די פיהרענדע פערזענליכקייטען פון פוילישען יודענטום און נעמט גלייכצייטיג אנ'אקטיווען אנטייל אין געזעלשאפטליכען ווי קהלה'שען לעבען, איז ווי בעוויסט א ראדאמער בן-עיר (א זוהן פון אנגעזעהענעם בעל-הבית ר' בן-ציון מינצבערג) עס איז פאר אונז געווען ביז גאר אינטערסאנט צו הערען די אויספיהרונגען, וואס דעפ. מינצבערג האט געמאכט אין צוזאמענהאנג מיט דער ניי-געשאפענער

יודישע לאגע אין פוילען.

— עס איז מיר אפילו זעהר שווער צו רעדען וועגען דער יודישער לאגע אין פוילען — הייבט אן דעפ. מינצבערג מיט א שוועה גע־מיט — שוין 15 יאהר, ווי איך שטעה אין צענטער פון פארלאמענטארישען לעבען. פערשידענע ערשיינונגען זענען אדורך, ווי פאראיבערגעהענדע עפיזאדען אינם מענשליכען לעבען. עס זענען געווען צייטען פון דערהויבונג, ובפרט ווען פוילען האט גענומען הויך טראגען די פאהן פון רעכט און געזעץ, דאמאלס אין דער צייט, ווען מארשאל פילסודסקי האט מיט זיך פערקערפערט דעם אידעאל: „דער שטאט דאס בין איך" —האט דער יודישער פארלאמענטאריער אויף דער סיים טריבינע גאכנישט געהאט אויסצושטעהן אזא שווערען נסיון ווי איצט ווער האט געהערט פון ווילדע עקסצעסען, פון פערמאנענטע סטודענטען-געלאפען? האבען מיר דאמאלס געזעהן אין די געריכטס - כראניק אזעלכע משוגה'דיגע פראצעסען? א יודישער דעפוטאט רעדט מיט א צעווייטאגט הארץ פאר דער היינטיגער סיים-אודיטאריע. אט זעהט אויף פשעקאיעס (דעפ. מינצבערג ווייזט אונז די סיים-סטענאגראמע, וועלכע האלט 17 דרוק בויגען, פון זיין לעצטער ריהרענדע רעדע ביים בודזשעט פון פינאנץ מיניסטעריום), די דאזיגע בלעטער וועגען שטיקער פארמעט פון יודישען צער און צארן. אז דער צוקונפטיגער היסטאריקער וועט זיך וועלען שאפען א בילד איבער דער היינטיגער יודישער לאגע אין פוילען, וועט ער דא געפינען דעם אמת'ן מאטעריאל... איך האב מיר געשטעלט פאר א ציעל צונויפצוזאמלען די „מגילות מעמק הבכא". ווי איך וויל דאס אנרופען. ערשט נישט לאנג איז טאקע ערשינען דער ערשטער העפט א. נ. פון מיינע סיים רעדעס

„איז פערטיידיגונג פאר אונזערע רעכט".

אזעלכע סיים-רעדעס בפרט פון די לעצטע צוויי יאהר געפינט מען נישט אין קיין שום פארלאמענט אין דער וועלט. אזוי פיל אומעס, אזוי פיל זארג, וויפיל עס ווערט אויסגעדריקט אין די דאזיגע סיים-רעדעס איבערן יודישען גורל, קלינגען מיט וועהמוט פאר די צושויער פון דער גארער וועלט. מ'ראדף פערשטעהן, אז די ביטערע קרעכצען פון פוילישען יוד מאכען אויפציטערן מיליאנען הערצער צווישען בירגער פון גרויסע דעמאקראטישע לענדער. און איך האלט אז נאך ביים היינטיגען טאג זענען פיהראן זעהר פיל פערזענליכע פאליאקען אין לאנד גופא, וועלכע לאזען זיך ב'שום פאל ניט פערפיהרען פון דעם וואקכאנאלישען געשריי פון אנטיסעמיטיזם. אמת צו הערראאישע מעשים פון בירגערליכער פערשטענדיגונג זענען זיי צו שוואך, אבער זיי באקעמפען דעם בעוואוסטויין, אז פוילענס צוקונפט קאן נישט געבויט ווערען אויף די יסודות פון פאשיזם און עקסטערמינאציע-פאליטיק לויטן מוסטער פון אנדערע טאטאליסטישע מלוכות.

— וואס זאגט איהר ה' דעפוטאט צו די

עמיגראציע-פלענער

וואס פוילען שטעלט זיי פאר אין דער וועלט?

ווער עס קיקט ניכטער אויפן דאזיגען פראבלעם — ערקלערט דעפ. מינצבערג, מוז קומען צו דער מסקנא, אז דאס איז בלויז אנ'אוטאפיסטישער געדאנק, מען רעדט איצט וועגען מאדאגאסקאר. ווי וועגען א „צוקונפט-מוזיק" פאר די פוילישע יודען, וועלכע האבען אגב זייער בלוט פערגאסען פארן פאטערלאנד, טראץ דעם, וואס די קלימאטישע און געאלאגישע בעדינגונגען פון דער ארטיגער פראנצויזישער אינזעל זענען אבסאלוט נישט צוגעפאסט פאר א קאלאניזאציע פון ווייסע. אזא לעזונג פון דער יודען-פראגע איז בכלל נישט דענקבאר. דאס ערנסטע דאבייט איז, וואס די שטרעבונג צו „עוואקואירען" די יודען פון פוילען איז געווארען נישט נאר דער יסוד פון יעדען צוגאנג צום יודישען פראבלעם גופא, נאר אויך דער אפענער אדער בעהאלטענער לייט-מאטיוו פון יעדער מלוכה-ארבייט בכלל. די פוילישע רעגירונג, זעהענדיג, אז עס איז נישטא קיין שום עמיגראציע-מעגליכקייטען, איז דעריבער מחויב זיך צו רעכענען מיט דער נויטווענדיגקייט צו זיכערן די עגזיסטענץ פאר אלע בירגער, און די ראהמען פון אונזערע ווירטשאפטליכע מעגליכקייטען. דאצו זענען פערהאן גענוג אוצרות צו עקספלואטירען, נאר דא קומט ווי דער שטייגער, די אנטיסעמיטישע דאגמע, אז אין קאמף פאר'ן הענדעלס-מאַרק ביי גלייכע רעכט האבען יודען די איבערמאכט פון ערפאהרונג. אמת! „דער אנטיסעמיטיזם איז בלויז א מיטעל און נישט קיין ציעל"... עס האבען וועניג געהאלפען די אפעלען פון די פוילישע סוחרים צו ווייערע ברידער, וועגען נאציאנאלער סאלידאריטעט. נאכמעהר די מפלה פון א בעדייטענדער צאהל

„אוושעם" - געשעפטען

איז א געוונענדע אילוסטראציע פאר דער בעהויפטונג. אז נישט אין דער סא"ם פון באיקאט, פון אויסאיבען וועלכען עס איז דרוק אויף די קונים, קאן מען אין פוילען שאפען א באדען פאר בעסערע ארבייטס-וואַרשטאטען.

— ווי סיינט איהר, ה' דעפוטאט, צי שטעהט די

יודישע שחיטה

אונטער א געפאר אינגאנצען פערבאטען צו ווערען?

— דאס זעהט איהר, איז פיל טראגישער, ווי מ'האט זיך פארגעשטעלט. לכתחילה האט מען באגאטעליזירט די דאזיגע פראגע, נישט גענומען ערנסט דעם פראיעקט-געבער. אבער „אלע געפערליכע זאכען קומען ארויס פון מענשען נישט ערנסטע"... נישט געקוקט דערויף, וואס אין סיים-האנדעל האט זיך געשאפען א געוואלדיגער כאאס און די פערשפראכענע גליקען זענען נישט געקומען, הייס איך ניט צי די ערנסטע פוילישע דעפוטאטען וועלען דא עומד-בנסיון-זיין, די „הומאניסטען" פון מאראם פריסטארס ווער ווילען דאס טאקע א־ורכפארסירען נעגען די בעשטימונגען פון דער קאנסטיטוציע, און היינט זענען קיין אוממעגליכקייטען נישטא, דאס אוממעגליכסטע קאן ווערען מעגליך"...

— און ווי זעהט איהר, ה' דעפוטאט דעם

אויסגאנג פון דער לאגע

פון דעם שווער געטראפענעם יודישען קבוץ אין פוילען?

— איך גלויב, אז פוילען האט נאך וואס עפעס צו זאגען. דער מאראלישער כח ליגט אין דער כאלופע פון פויער, אין דעם בוי-דעם שטיבעל פון ארבייטער און אויך נישט ווייניגער אין דעם רייכען סאלאן פון פוילישען אינטעליגענט. אט זיי אלע באקרעפטיגען אונז אין דער האפנונג, אז סוף כל-סוף וועט די שטורעמדיגע כוואליע פאראיבערגעהן.

— ערלויבט מיר ה' דעפוטאט צו שטעלען אייך א פראגע איבער דער צוזאמענארבייט אין

יודישען סיים-קאלא

— אונזער צוזאמענארבייט אין יודישען קאלא איז א הארמאנישע צווישען אלע מיטגלידער פון סיים און סענאט. און צוזאמען מיט דעפוטאט זאמערשטיין קאארדינירען מיר די ארבייט אזוי, אז ס'זאלען ניט זיין קיין שום דיסאנאנסען. אויפן פארום פון סיים טרעטען מיר אויף איניג, יעדער בעזונדער שילדערט דעם יודישען מצב אין זיינע רעאליסטישע פארמען און מ'קאן ניט זאגען, אז די דאזיגע ארויסטריטען געהען דורך אהן שום ווירקונג. אויף וויפיעל עס געלונגט אינז עפעס אויסציקעמפען פאר יודישע כלל-אינטערעסען, טהוען מיר דאס מיט'ן גרעסטען אויסדויער, אבער דער איצטיגער קאמף פאר יודישע רעכט איז זעהר א שווערער און א דארנדיגער.

— איהר וועט נאך ענטקעגנקומען אונזער וואונש, ה' דעפוטאט און אלס לאנג-יעהריגער פרעזעס פון דער ראדומער קהלה אויפקלערען, ווי אזוי עס זעהט אויס די

קהלה-ארבייט

אין אזא עיר ואם בישראל ווי לאדוז

— איך וואלט עס גערן געטוהן, נאר ס'איז אוממעגליך אין א אינטערוויו צו געבען א קלאר בילד פון דעם אלעם. וואס די לאדזער קהלה האט ביז היינטיגען טאג אויפגעטוהן. גענוג צו זאגען, אז אין די גאנסטע טעג פייערן מיר דעם 10-טען יובילעאום-יאהר, זייט כ'האב די לייטונג איבערגענומען. פאר די קאלאסאלע שוועריגקייטען, וואס כ'האב געהאט אויסצושטעהן אין לעבען פון דער קהלה גוט מיר איצט די גרעסטע סאטיספאקציע, דער גרויסער קהלה'שער בנין וואס איך האב געשאפען און וועלכער קאן דינען אלס מוסטער פאר גאנץ פוילען, סיי אין רעליגיעזען ווי אויך אין וועלטליכען זין.

די לאדזער קהלה האט קיין שום געביט נישט פערנאכלעסיגט, פערשטעהט זיך. לויט די ראהמען פון איהרע מעגליכקייטען. נישטא ביי אונז אין דער קהלה יענע כאאטישע אומארדנונג, וואס ביי אייך אין ראדאם, ווי אין א סך אנדערע יודישע קהלות אין פוילען, שטעלט אייך פאר: מיר האבען זיך איינגעהאנדעלט א מאנומענטאלען בנין פון א פירטעל מיליאן זלאטעס. עס פונקציאנירט א גוט ענגאזשירטער קהלה-אפאראט. עס ארבייט פלייסיג דער ראבינאט, איצט א חדר אין וועלכען עס בעקומען ערציהונג איבער 300 קינדער. און אין די טעג עפענען מיר אנ'אמבולאטאריום. דער בודזשעט אליין, אויסער די שחיטה נעמט ארום די פאזיציע פון א מיליאן מיט 200 טויז. זלאטעס, בכלל וועט איר ביי אונז ניט הערען הארצרייסענדע יללות, אדער טענות וועגען פערלענגטע פענסיעס, עמעריטען, חונים א. א. וו.

הלואי אויף ראדאם געזאגט!

מיט די לעצטע ווערטער האבען מיר געזעגענט דעם דעפ. מינצבערג, דאנקענדיג איהם פאר זיינע אינטערעסאנטע אויספיהרונגען.

י. פרידמאן

ראדאם דעם 27-טען פעברואר 1938.

פאר דעם יוד. געזעלש. לעקסיקאן

אין די ענינים פון „געזעלשאפטליכען לעקסיקאן", וואס ווערט איצט צוגעגרייט אין ווארשע דורך א קאלעגיע פון עקאנאמיסטען, ליטעראטען, זשורנאליסטען, עסקנים, פילאלאגען, ארטיסטען וכו' איז געקומען קיין ראדאם א ספעציעלע דעלעגאציע אין די פערזאנען פון דיר. י. גאלעווסקי און ד"ר מ. הירש.

די דעלעגאציע פירט דורך אין אלע אינסטיטוציעס, ארגאניזאציעס און פאר איינען א גרויסע אויפקלערונג'ס אקציע לטובת דעם לעקסיקאן און איז געקומען אין קאנטאקט מיט די פארשטייער פון געזעלשאפטליכען לעבען.

צוו. אנד. האט די דעלעגאציע באזוכט אונזער רעדאקציע און אפגעהאלטען א לענגערן שמועס וועגען די וועזענטליכסטע פראגען, וואס זענען פארבונדען מיט דעם „יודישן געזעלשאפטליכן לעקסיקאן".

שפיטאל-באל אבגעלעגט אויפ'ן 26 מערץ

דער פורים-באל לטובת דעם יודישען שפיטאל, וואס איז געווען בעשטימט אויפן 17-טען מערץ ד. ה. דעם קומענדיגע שבת צו-נאכט, 2 טעג נאך פורים — איז אבגעלעגט געווארען אויף א וואך שפעטער — דעם 26 מערץ.

די סיבה איז, וואס אין 17-טען איז דער נאמען-טאג פון ערשטען פוילישען מארשאל יוזעף פילסודסקי.

אין קאמף פאר דער יודישער קולטור

צום פראפאגאנדע-חודש פון יודישען בוך אין ראדאם.

קולטור איז בכלל ווײַטער א דעליקאטע פראבלעם. יודישע קולטור איז אן אנגעווײטאגטע פראבלעם צוליב דער ספּעציפישער אטמאספער, אין וועלכער ס'קומט איר אויס צו לעבען.

חלעלענדיג רעאליסטיש אפשאצען היסטארישע דערשיינונגען האלטען מיר געווינדיקט, נישט דערקענענדיק דעם גייסטיגען פאקטאר אלס דירעקטע סיבה פון דערהאלטען זיך פונ'ם יודישן פאלק.

„כלב ובן מלך" — אין טאג טעגליכען לעבען נישטיג, מינדערווערדיק; אבער פארדאס — א פרינץ אין גייסט. זייער חירטשאפטליכע מינדערווערטיגקייט האבען די יודען פערפולט, קאמפענסירט דורך גייסטיגער איבערוועוטיקייט.

און מערקווירדיק פאראדאקסאל: דווקא דער עם הספר באציהט זיך צום גייסטיגען לעבען גלייכגילטיק. נישט פערהאן מעהר דער רעספעקט, נישט רעדענדיג שוין חעגען פיעטיזם פון אמאל, — חעלכען א פאלק בעדארף האבען צו זיין שאפונג.

אוודאי האט דערצו א שייכות די טרויעריגע עקאנאמישע חירקליכקייט פון די יודישע פאלקס-מאסען, וועלכע ריקט אוועק אין הינטערגרונד אלע אנדערע פראבען. עס מוז אבער קלאר חערען, דאס דער אפּוער-קאמף פון די יודישע פאלקס-מאסען פערענדיגט זיך נישט אויף איין אפשניט פון אונזער לעבען — מיט'ן סטראגאן-געביט, און אז צוגלייך מיט אונזער עקאנאמישען אפּווער-קאמף מוז אויך געפיהרט חערען א קאמף פאר דער יודישער קולטור, און חאס נאר דאן קריגט אונזער קאמף בכלל א זין.

אין דער היינטיגער פער'חושכ'דיקער צייט פאר'ן יודישען פאלקס-לעבען הייבט זיך אן — אונטערן דרוק פון דער אנטיסעמיטישער קאקאפאניע — ביי די שוואכע אין גייסט ארייננצו'גנב'ענען דער ביטערער ווארעם, ס'הייסט: מינדערווערטיקייטס-קאמפלעקס. חייל חאס איז דען דאס זאגען פון אונזערע אסימילאנטען: „חען איך חאלט געוויזען א גוי וואלט איך אויך געווען אנ'אנטיסעמיט" — אויב נישט טרויעריגער עם הארצות און גרויזאמע אפגעריסענקייט פון פאלק און זיין קולטור ?!

יודישע ליטעראטור, אין איהר בריטסטען זין, — איז נישט קיין פערחיילונג'ס-ענין, אדער צייט-פערטרייב. ס'איז א פראגע פון פאלקס-קיום און עגזיסטענץ-בערעכטיגונג. זי דארף שטיצען דעם בעוואוסטזיין פון פערזענליכער און נאציאנאלער ווירדע און גלייכחערטיקייט.

• • •

ביי נארמאלע פעלקער איז די לאסט פון אויסטראגען און פעלען די נאציאנאלע קולטור געפאלען אויף דער דעמאלט פראגרעסיחער בורזשואזיע. אזוי איז געחען למשל אין לאנד פון דער גרויסער דעמאקראטיע — פראנקרייך. אנדערש איז אבער געווען ביי אונטערדריקטע פעלקער. זי האט שטענדיג גענוכט א חעג פון אסימילירען זיך מיט'ן מערהייטס-פאלק, פון פערלייקענען איהר נאציאנאלען אפשטאם, פון הכנעה'ריקען ווילען צום נעפעלען חערען. אזוי איז אויך געחען מיט'ן פוילישען פאלק אינטער דער רוסישער הערשאפט. די רייכע זינדלעך האבען מיט'ן קאמף פאר דער פוילישער קולטור קיין שייכות נישט געהאט, זיי האבען זיך מיט איהר געשעמט, געזוכט א חעג נישט דערקענט צו חערען, אויסצומישען זיך און זיך „רוסיפיצירען". דעם קאמף פאר דער פוילישער קולטור און די פאן פון נאציאנאלער זעלבסט-ווירדע האט הויך געטראגען די בעוואוסטזיניקע פוילישע ארבייטערשאפט און פראגרעסיווע איר נאהענטע גרופען, וועלכע האבען געוויסט צו סינטעטיזירען דעם סאציאלען בעפריי־אונג'ס-קאמף מיט דעם קאמף פאר נאציאנאלער אומאפהענגיקייט.

אין דעם זין איז אויך דאס יודישע פאלק נישט קיין אתה בחרתנו. גרויסע טיילען פון דער בירגערליכער יוגענט האבען מיט יודישער קולטור קיין שייכות נישט. כנאביסטיש, שמענדריק אסימילאציע, ס'איז דער דראנג זיך צו „פאלאניזירען", ארויסצוחארפען פון זיך דעם אומנויטיגען באלאסט, רעכענדיג אזוי ארום צו קענען געפונען אן ארט אין דער געזעלשאפט.

אמאהל האט מען נישט גערעדט פון א אידעאלאגישע אסימילאציע. היינט איז די אסימילאציע דעגראדירט געווארען צו פשוטן סנאביזם.

די מאדערנע יודישע קולטור אין איר ברייטסטען זין ווערט אויסגעטראגען בעיקר דורך דער באוואוסטזיניגער ארבעטערשאפט און פראגרעסיווע עלעמענטען פון יודישען פאלק. זיי זענען אויך די נאטירליכע קאנסומענטען פון יודישע שאפונגען.

• • •

עס איז די תקופה אין וועלכער מיר לעבען. שהארצע חאלקענס פארדעקען דעם הימעל. ס'חערט אנטקעגען אונז געפיהרט אן אומברחמנותדיגער אויסראטונגס-קאמף, הן עקאנאמיש הן געזעלשאפטליך. חי ווירקט די יודישער געזעלשאפט קענען דעם? וואו ווערט בעלענקט דער אפחער-קאמף פון דער יודישער יוגענד — פון זי צו חעמען עס באדארף צו געהערען די צוקונפט?

פוסטקייט, געדאנקענלאזינקייט. מען „פארשווינדעלט די פרייד" חי ס'רופט עס איינער פון די אינטערעסאנטסטע היינטצייטיגע פסיכאלאגען — פראפ. פ. שניאורסאן.

זעלבסט־כערער און זעלבסטזאטער פיליסטעריזם — דראנג זיך צו פארגעסן — איז ווין דער ענטפער פון די מתים פון ביינקט אויפן נייעם מארק, אנטקעגען דעם דרויסן-בושעחענדיגען שטורם. דער שקלאף האט פארלוירען זיין פרייהייטס-געפיל.

חאס די פארגונפט מאכט נישט, מאכט אבער די צייט. — זי איז דער גרעסטער לערער. עס איז די צייט, חען אויך די אסימילאציע איז שוין מעהר נישט קיין סגולה זיך איינצולעבען אין דער נישט יודישער סביבה.

עס איז אויך בעקאנט די העסליכע אנטיסעמיטישע קאמפאניע, וועלכע חערט געפירט קעגען די פויליש-שרייבענדע יודען, אין פארטיידיגונג פון „ריינעם פוילישען גייסט". און וועמען די קאמפאניע האט אויך דערמאנט אין זיין יודישקייט, — אזא „יוד" ווי אנטאני סלאנימסקי חעמענס שייכות צו יודען און יודישקייט — איז אלעמען באקאנט. ס'איז די צייט, ווען ס'חערט אויף א מנובלדיגען אופן באשמוצט איינער פון די שענסטע פוילישע דיכטער — דער, חעלבער האט טאקירט נייע חעגען פאר דער פוילישער ליריק — יוליאן-טוביום. און דאס אלץ — חייל ר'איז א יוד.

אין דער צייט הויבט אן קלאר חערן, אז אנשטאט דאס נאכלויפען אלס אומגעבעטענע געסט — דארף מען אנהויבען פעלען די איינענע חערטן. און עס מערקט זיך טאקי א צוריקקעהר פון פיל, חעלכע האבען געשאפען און זיך אויסגעלעבט אין פרעמדע שפראכען און קולטורן — צו די איינענע פאלקס קוואלען. זיי געפונען זייער תיקון אין דער יודישער ליטעראטור.

עס באַרייכערט זיך טאג-טעגליך די יודישע ליטעראטור — זי חערט א וועלט ליטעראטור. עס חערט פארטייצט דער יודישער ביכער-מארק מיט קינסטלערישע און חיסענשאפטליכע חערק פון גרויסער באדייטונג — אויף פארשידענע געביטען פון מענשליכער שאפונג.

די יודישע ליטעראטור ליידט אבער פון א שחאכער נאכפראגע אויף יודישע ביכער. אויב עס הערשט חאו א קריזיס פון יודישען בוך, איז ער נישט — ווי כ'וואלט געזאגט — אין דער פראדוקציע, נור אין דער קאנסומציע. די יודישע מאסען האבען נישט די געהעריגע באציונג צו זייער ליטעראטור.

זעהט זיך דעריבער אט די באציונג אן אויך אין די יודישע ביבליאטעקען, וואו עס חערט פראצענטמעסיג בעליעבט חעניגער אין יודיש.

די באציאונג צו דער יודישער ליטעראטור מוז אבער געענדערט ווערען; — אזוי דיקטירט דער פשוטער נאציאנאלער זעלבסט-דערהאלטונג'ס-אינסטינקט.

עס איז דעריבער צו באגריסען די יודישע קולטור-אינסטיטוציעס, חעלכע שטרעבען צו פארבעסערן די לאגע אויף דעם געביט — צו פאראינטערעסירען די יודישע פאלקסמענטשען מיט דער יודישער שאפונג, און פארבינדען זיי מיט זייער קולטור.

א. שטאטהיינער.

..אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..

מתנה לבר-מצוה

אוצר שירי ציון

מאת משוררי ישראל מימי-הבינים עד דורנו, בצרוף תוי-זמרה ותמונות המשוררים.

אנתולוגיה מלאה (חדשה).

באנתולוגיה זו נכנסו הרבה שירים שאינם נמצאים בשום קובץ של שירי-ציון.

2 ספרים יותר מ־500 עמ׳

תבנית אלבום, נדפס בהדור רב. מחירם של שני הספרים, מכורכים יחד בכריכת-בד הדורה

5 זהובים.

Księg. „MERKAZ", W-wa l, Długa 59. P. K. O. 16.659

יודישער בעקער גרייט זיך צום שמד אין דעם ראדאמער בערנארדינער קלויסטער

שמואל צירוליק הייסט דער 20 יעהריגער יודישער יונגערמאן, חאס זיצט אין דעם ראדאמער בערנארדינער קלויסטער, חאו ער איז זיך מכין צום שמד.

צירוליק שטאמט פון דארף קרענטא קאשציעלנא היינטער ראדאם. ער איז פון פאך א בעקער. מיט א חאך צוריק איז ער געקומען אין קלויסטער אריין און ערקלערט: כ'וויל אננעמען די קאטוילישע אמונה און כ'וויל מ'זאל מיר פערגרינגערען צו מאכען דעם דאזיגען שריט. זינט דאן זיצט ער דארט אין א אבגעזונדערטער צעלע און קוקט אין די געדרוקטע אותיות פון נייעם טעסטאמענט. צירוליק מאכט אלזא פריהער א דורך די הכנות צום שמד, חעלכער זאל פארקומען שוין אין קורצען, ווען ס'וועט פרהאלטען חערען אנ'פערזענליכע דער ביסקופ-קוריע אין צויזמיר.

אינטערעסאנט, וואס עס שרייבט חעגען דעם דאזיגען שמד דער היגער „דזיען-דאברי". די פוילישע צייטונג זעהט אין דעם יודישען יונגערמאן צירוליק דעם אמת'דיגען שמד'ניק, חאס איז נישט אויס'ן חלילה מיט'ן טוישען די אמונה, צו מאכען קאריערע, אדער ציהען מאטעריעלען פראפיט, נאר נאר פשוט: ער טהוט דאס בוליב זעהר ערנסטע אינערליכע רעפלעקסען. א סימן אין דעם נעפינט די צייטונג, וואס צירוליק אלס בעקער חעט דאך נישט נעהן רעפלעקטירען אויף א ביורא-פאסטען, אדער צומאכען פאליטישע קאריערע, חייל ער איז א בעקער און ער חעט בלייבען א בעקער. ער וועט אפילו נישט ענדערן זיין פאמיליע-נאמען. „דזיען-דאברי" שרייבט אז צירוליק בעגעהט א גנחאנטען און ואגאר א געפעהרליכען שריט, מחמת ביי יודען איז דער רעליגעזער פאנאטיזם אזוי שטארק, אז דער אבטריניגער חערט דורך זיי זיין גאנץ לעבען גערודפ'ט, און, אז די קלויסטער-מוירען היטען דעריבער צירולעק'ן פאר דער נקמה פון די יודישע פאנאטיקער, חעלכע האבען נישט דעם מוטה צו עפענטליכע מאניפעסטאציעס. „דזיען-דאברי" חייסט אפילו צו דערצעלען, אז דער אויפברויז צחישן יודען צוליב דעם שמד איז אזוי גרויס, אז ווען זיי געהען פארביי דעם קלויסטער, חארפען זיי קללות אויף צירוליק'ן, חעלכער זיצט אין דער זעלבער צייט און לערנט דעם קאטאכיזם. טראכטענדיג וועגען די יודען, שעפטשעט זיינע ליפען: „גאט פערגיב זיי; זיי ווייסען דאך נישט חאס זיי טוהען".

זאל דער „דזיען-דאברי" רוהיג זיין, יודען זענען זיך אין אזעלכע צירוליק'ס נישט נוקם. נאר אויב צירולעק איז פארן איהם אזא צדיק, איז אונז ספעקאחע צו חיסען, וואס וועט דאן זאגען דער „דזיען-דאברי" חען דער דאזיגער צירוליק חעט שוין זיין מיט מזל א קאטאליק און חעט ווערען א מיטגליד אין א קאטוילישען בעקער-פאראיין, צי ערגיץ אנדערש וואו ס'חעט גילטיג זיין דער איצט אזוי אקטועלער אריער-פאראגראף?

ווייל—וואס וועט דאן געשעהן מיט דער היילינער נשמה פון דאזיגען צדיק אין פעלץ — דאס איז שוין נישט אונזער עסק.

פארבערײַ

כעמישע פראלניע און חעש

M. Cichoń

Centrala, RADOM, Rwańska 23

רעיעלע ארבעט! קעלנער צו 15 גר.

נעמט אן צו וואשען מענער, דאמען און קינדער-קליידונג

צו פיצען: פיטערנע קורטקעס, קאפעלושען, הענטשקעס

פלוש, סאמעט, מעבעל-גאבעלין און דיוואנען

דער רב און זיינע צוויי טעכטער

8

בית זי האָט געאַרבעט צום מאַן דורך א קליין פענסטערל אין א וואַנט פון צימער צו צימער, אין דעם שטיבעל, וואו מען האָט איהם געהאַלטן, זענען דערבײַ געווען שטורעם-טרופּערס; ער האָט געפרעגט וועגן עלא'ן; האָט זי נישט געקענט איהם זאָגן אַלעס וואס מיט עלא'ן האָט פּאַסירט; אָבער אז עלא איז אויך אַרעסטירט, האָט זי איהם יאָ געזאָגט, זאָל ער עס וויסן, ער מוז עס וויסן. ער האָט אָנגעהויבען וויינען, דער רב און ס'איז איהר געווען אַזוי יאָמערליך צו זעהן, ווי ער, דער מאַן איהרער, וויינט בײַ דער פענסטערל פון זיין געפענגעניש. זי אָבער, האָט נישט געוויינט, זי האָט שוין מעהר נישט געקאָנט וויינען. איהר האַרץ איז שוין געווען פאַרטריקענט. ער האָט איהר געזאָגט, דער רב, דער מאַן איהרער, אַז וועגען זיך האָט ער קיין טרעהר נישט ארויסגעלאָזט, אָבער וועגען עלא'ן, וועגן זייער טאָכטער, ווי קען ער נישט וויינען?

האָט זי איהם געטרייסט און איהם פערזיכערט, אַז זי וועט נישט רוהען ביז זי וועט עלא'ן אַרויסקריגען, אהיימקריגען. אפילו ווען זי זאָל דאַרפען אומקומען וועט זי עלא'ן ראַטעווען. דערמיט איז זי אַוועק פון איהם. זי האָט געמוזט אַוועק, פּאָליציי האָט באַפוילען. איז זי געגאַנגען איבער די פעלדער בײַ דער גרעניץ געפענגעניש, נישט וויסענדיג אויף וועלכע זייט זיך צו פאַרנעהמען. אָבער עס איז איהר שוין געווען אַנדערש אויפ'ן האַרצען ווי פריהער, וואָרים זי האָט ענדליך איהם געזעהן, דעם מאַן, גערעדט צו איהם. זי ווייסט וואו ער איז...

מיט אן עהנליכען געפיהל איז זי אַוועק, אויך פון עלא'ס געפענגעניש, עס איז איהר געווען שרעקליך דערבײַ צו זעהן עלא'ן אין א געפענגעניש צוזאַמען מיט נאָך פרויען, אויף וועלכע מען זאָגט אַז זיי זענען פאַרברעכערינס. און עלא'ס פּנים איז פאַרענדערט געוואָרען זינט דער ווילדער שטורעם טרופּער האָט זי צושלאָגען. די אויבערשטע ליפּ עלא'ס, איז אַזוי ווי צושפּאָלטען. האָט זיך פון דער מוטערס האַרץ אַרויסגעריסען א געשריי, ווען זי האָט עלא'ן דערזעהן, און עלא האָט אָנגעהויבען וויינען, הויך אויפ'ן קול וויינען, ווען זי האָט די מוטער דערזעהן, אָבער זי, די מוטער, האָט זיך פאַרקרעמפּט און נישט געוויינט. מען האָט צוזאַמענגעפיהרט מוטער און טאָכטער אין א צימער פון דער געפענגעניש-געביידע, וואו זיי האָבען געקאָנט זיך אַרומנעהמען. דערבײַ איז געווען א וואַך פון דער שטורעם-טרופּערישע פּאָליציי.

די מוטער האָט געהאַלטען עלא'ן אין איהרע אָרעמס, און זי געצערטעלט, געהאַלזט, געגלעט איהר קאָפּ און איהר געטרייסט, אַז זי, די מוטער, וועט זיך פאַר איר אָפּגעבן זי אַרויסצוקריגען, אָבער געוויינט האָט זי נישט, זי האָט מעהר נישט געקענט וויינען.

זי איז א משכון פאַרן פאָטער. זי און די מוטער איהרע, זי — אין קאָנצענטראַציאָנס לאַגער; די מוטער — „אויף דער פריי".

דער קאָנצענטראַציע לאַגער איז באַשטאַנען פון א קייט פעלדער אַרומגעצוימט מיט שטעכעדיגע דראָט און אַרומגערינגעלט פון א וואַלד. דורך די פעלדער האָט זיך דורכגעצויגען א טייך. אויף איין פעלד, פאַרן טייך, איז געשטאַנען אַן אַלטע גרויסע געביידע פון עטליכע

א יוד. טראַגעדיע פון נאַצי-דייטשלאַנד

פון ה. לאנג

שטאָק, וואו מ'האָט אין די צייטען פון דער וועלט-מלחמה געהאַלטען זעק פאַר דער אַרמעע. א לאַנגע צייט איז די געביידע געשטאַנען פוסט. איצט האָט מען ווידער אין א טייל פון דער געביידע גענומען נעהען זעק. בײַ דעם האָבען געאַרבייט א טייל פון די פּאַרשיקטע קרבנות אין קאָנצענטראַציע לאַגער. דאָס איז אָבער נישט געווען זייער גאַנצע אַרבייט. עטליכע שעה א טאָג פלעגן אַלע פּאַרשיקטע מוזען געהן צולעגען אין אָרדנונג געבראַכטע שטיינער פאַר א וועג דורכ'ן וואַלד. אויך זיי ציהאַקען, די שטיינער. בײַ דעם האָבען געאַרבייט אי די פּאַרשיקטע מענער, אי די פּאַרשיקטע פרויען, און אַרום יעדער גרופּע בײַ דער אַרבייט איז געשטאַנען א וואַך פון שטורעם-טרופּערס. דאָס איז אויך געווען בײַ דער אַרבייט פון נעהען די זעק. א טייל פון די שטורעם-טרופּערישע וועכטער זענען אַרומגעגאַנגען מיט ראַבערנע קאָנטשיקעס, וואָס בײַם שפּיץ פון קאָנטשיק איז געווען א שטיק בליי. האָט ווער פון די פּאַרשיקטע אַרויסגעוויזען אומגעהאָרכזאַמקייט, האָט ער באַלד געפיהלט אויף זיך א מערדערליכען שניט פון דער שטיק בליי און מ'האָט נישט געשאָנעוועט קיין פרויען, נישט געמאַכט קיין אויסנאַמען. די פרויען האָבען געהאַט צו טון עקסטרא אַרבייט, א חוץ דאָס נעהען זעק און דאָס צולעגען שטיינער אין וואַלד. זיי האָבען געדאַרפט קאָכען פאַר זייערע וועכטער, די שטורעם-טרופּערס און פאַר די באַאַמטע איבער זיי, אויך וואַשען זייערע וועש, און האַלטען ריין די געלעגערס, הויפּטזעכליך פון די באַאַמטע. ווי די באַאַמטע, האָבען געוואוינט אין א באַזונדערער קלענערער געביידע, צו געהן איבער א פעלד פון דער גרויסער געביידע וואו מ'האָט גענעהט זעק, און וואו עס זענען געווען די געלעגערס פון די פּאַרשיקטע. אין דער זעלבער גרעסערער געביידע האָבען אויך געוואוינט די שטורעם-טרופּערישע וועכטער, זייערע געלעגערס זענען געווען אויפ'ן העכסטען שטאָק. אין די געלעגערס פון די פּאַרשיקטע זענען געווען אויף אַלע אונטערשטע שטאָקען, אפילו אין א קעלער, וואו די ווענט זענען אימער געווען פייכט. צוויי קעלערן זענען געווען, אַן אויבערשטער און אַן אונטערשטער. אין אונטערשטען קעלער, וואָס איז געווען דורכאויס א גרוב, זענען געווען איבערגעצוימט עטליכע לעכער און דאָרטען פלעגט מען אַראָפּשיקען א קרבן, וועמען די באַאַמטע פלעגן באַשליסען צו פּייניגען. הונדערט און דרייסיג פּאַרשיקטע זענען געווען אין דעם קאָנצענטראַציע-לאַגער, צווישען זיי צוויי און צוואַנציג פרויען. די געלעגערס פון די צוויי און צוואַנציג פרויען זענען געווען אין א ווינקעל פון דער געביידע אויף אן עטאַזש גלייך נאָכ'ן העכסטען שטאָק, וואו די געלעגערס פון די שטורעם-טרופּערישע וועכטער זענען געווען. די צאָהל פון די שטורעם-טרופּערישע וועכטער האָט דערגרייכט כמעט צו דער צאָהל פון די פּאַרשיקטע. אויף די געלעגערס פון די וועכטער זענען געווען קישעלעך פון פעדערן, אויך באַקוועמע דעקעס, הגם זייערע שעניקעס זענען געווען אויסגעפילט מיט שטרוי; פאַר די פּאַרשיקטע אָבער זענען אויך די קישעלעך געווען פון שטרוי; און אויף אונטערצוב[illegible]; און אויף צודעקען זיך האָט מען געגעבען אַלטע זעק. דאָס איז געוואָרען עלא'ס היים — דערווייל אויף א יאָהר צייט — די היים פון „נומער 92".

די ערשטע טעג זענען אַוועק מיט אן איינדרוק אין קאָנצענטראַציע לאַגער, אַז עלא איז א דייטשע מיידעל. זי איז געווען הויך און בלאָנד, און א לאַנגזאַמע. זי האָט אויסגעזעהן גאַנץ אַנדערש ווי איהר אַנדערע שוועסטער פּ ירא, וועמען די פאַמיליע האָט אָנגערופען „שוואַרצקע" צוליב איהר טונקעלען פּנים, שוואַרצע האָר, און קליינגעוואַקסענקייט און פלינקייט. אַז זי איז א יודישע עלא, האָט מען זיך דערוויסט, אין קאָנצענטראַציע לאַגער, ווען א באַאַמטער האָט געמאַכט א רעוויזיע אין דער אָפּטיילונג פון די פּאַרשיקטע פרויען און ער האָט דערבײַ אויסגערופען דעם פאַרברעכען פון יעדער פּאַרשיקטע. ווען ער איז געקומען צו „נומער 92" האָט ער דערבײַ געזאָגט: „יודישע פּראָסטיטוטקע".

עלא איז נאָך אַלץ נישט געווען געוועהנט צו דעם שאַנד-נאָמען, וואָס ס'האָט אויף איהר אַרויפגעוואָרפען. האָט זי עס געהערט איז זי אויפגעציטערט געוואָרען פון א קאָנוואַלסיע אין איהר האַרצען. עטליכע פון איהרע נייע חברטעס, פּאַרשיקטע אַזוי ווי זי, וועלכע זענען שוין געווען אינם קאָנצענטראַציע-לאַגער א לענגערע צייט, האָבען איהר שפּעטער געזאָגט, אַז זיי זענען איהר מקנא וויבאַלד זי איז א יודישע, וועלען די שטורעם-טרופּערישע וועכטער מיט די באַאַמטע זי נישט וועלען צו באַלעסטיגען מיט זייערע „ליבעס". מיט זייער געיעג נאָך פרויען. צו א יודישער מיידעל ריהרט מען זיך נישט צו. יודישקייט איז נידריגער פון פּראָסטיטוציע; יודישקייט איז טייוועל און די טיפסטע שאַנד איגאַיינעם, דאָס איז געוויס, דאָס איז באַפעהל.

(פאָרזעצונג קומט)

פון דער סדרה — פקודי

פון פ. בושאַצקי

אלה פקודי המשכן...
אשר פוקד על פי משה...

דאָס זענען די חשבונות פון די געזאַמעלטע גאָלד, זילבער און קופּער, פון עדעלשטיינער א. אז. וו. — א חשבון, וואָס עס איז דעם עולם יודען דערלאַנגט געוואָרען. לויט משה'ס פעראָרדנונג, איבערגערעכענט דורך איתמר בן אהרן הכהן.

יודען זענען „נתבעים ונותנים, נתבעים למשכן ונוהגים, נתבעים לעגל ונותנים". יאָ, אָבער א גרויסער חילוק איז פון זייער געבען „לעגל" — אויף שפּילען אין קאַרטען, אדער אין אַנדערע שפּילערייען דאַרף מען א יודען נישט אַגיטירען, מ'דאַרף איהם נישט אונטערשטופּען, ער געהט אַליין גערן; אויף טעאַטער, אויף קינא, אויף יווישציגעס, אויף לוקסוס זאַכען, אויף מאָדעס און דעסגלייכען, שיט א יוד מיט גאָלד גאָר אהן שול-קלאַפּערס, אהן וועקער; זאָל קומען עמעס א מופת-מאַכער, אַן אויגען-גלאַצער, וועלען ווייבער לויפען פון אַלע ווינקלען מיט די אָפענע קניפּלעך זייערע און וועלען עס איהם אַנטקעגען טראָגען בשמחה רבה. אָבער למשכן? — אויף ישוב ארץ ישראל, דאַרף מען אַראָפּברענגען א חיים ווייצמאַן, א נחום סאָקאָלאָוו, א רב פישמאַן און נאָך אַזעלכע גדולים און ערשט גיבען זיי אויפ'ן קרן קימת לישראל, אויפ'ן קרן היסוד, אויף גאולת הארץ, — גראָשענס!..

און נאָך עפּעס: נאָכדעם ווי אַלע האָבען געגעבען מיט דער פולער האַנד אויף מאַכען דעם עגל, האָבען זיי נישט געפאָדערט קיין רעכענונג; קיינער איז נישט אַרויס געקומען מיט א טענה: ס'פייטש, אַזוי פיעל געלד, וואָס מען האָט אַנגעטראָגען, האָט אהרן דערפון געמאַכט קוים א קעלבעל, דאַן ווען לויט'ן חשבון האָט געדאַרפט אַרויסקומען גאָר א גרויסער אָקס...

דאַגעגען בײַם משכן וואָס זעהען מיר? „אלה פקודי המשכן" — משה האָט געמוזט אָבגעבען חשבון. און, לויט ווי דער מדרש זאָגט, האָבען יודען חושד געווען משה'ן, אַז ער האָט אַראָבגעלאָזט זיך אין קעשענע גאָר א סך גאָלד. ווי עס שטעהט: „ויביטו אחרי משה" — זיי האָבען נאָכגעקוקט נאָך משה'ן, הינטען-אַרום האָבען זיי איהם באַרעדט: איינער זאָגט: — זעה נאָר א קאַרק, זעה נאָר א גידול! קיין וואונדער, ער עסט פון אונדזערס, ער טרינקט פון אונדזער האָרעוואַניע!..

א צווייטער זאָגט: — וואָס דען? א מענש האָט צו שאַפען איבער אַזא בנין, אויף אַזוי פיעל שפּיקער גאָלד און זילבער, אהן א מאָס און אהן א וואָג, אהן א צאָהל און אהן א שיעור, ווילסט דו ער זאָל פון דעם [illegible]. ווילסט דו ער זאָל זיך פאַרדאַרבען...

דעריבער האָט משה אָנגעגעבען א חשבון פון דעם גאָלד און זילבער וואָס עס איז פאַרנוצט געוואָרען אויף יעדער זאַך באַזונדער. נאָר פון טויזענד זיבען הונדערט פינף און פערציג טאַלער האָט משה נישט געדענקט אויף וואָס זיי זענען פאַרנוצט געוואָרען, ביז ער האָט אויפגעהויבען די אויגען און דערזעהן די זילבערנע האָקען פון די זיילען. די „ווי העמודים", האָט ער זיך דערפרעהט און אַלע האָבען געמוזט מודה זיין, אַז אַלץ איז ריכטיג, עס שטימט ביז דעם לעצטען טאַלער!

אין ספר „תורת משה" ווערט באַמערקט, אַז משה'ס האַנדלונג, מיט זיין פעראָרדנען אַלץ פאַרנאָטירען, פאַרצייכענען און דערנאָך אַלץ קאָנטראָלירען, איבערערעכענען און צושטעלען דעם פאָלק א רעכענונג, — דאָס זאָל דינען דעם פאָלק פאַר א ביישפּיעל און אַלס א לעהרע פאַר אַלע קינפטיגע דורות. פאַר גבאים, פרנסים, דאָזאָרעס פון אַלע צייטען, זיי זאָלען וויסען, אַז געזאַמעלטע פאָלקס-געלדער דאַרפען ווערען שטרענג קאָנטראָלירט; עס זאָל קיינער פון זיי נישט וואַרטען ביז מען וועט פון איהם פאָדערן א חשבון; עס זאָל קיינער, אפילו דער עהרליכסטער פון זיי, נישט פערלאַנגען מ'זאָל איהם גלויבען אויפ'ן וואָרט...

אויך דאַרפען גבאים של צדקה, פאָלקספאַרזאָרגער, נישט נוגש זיין, נישט אָנוואָרפען אויף נישט קיין פערמעגליכען צו צאָהלען אין קהל אַזאַ סומע, וואָס זיי זאָגען, אַז זיי זענען נישט ביכולת אַזוי פיעל צאָהלען.

פליאטקעס און ווערסיעס

ארום דער רעזיגנאציע פון פרעז. שטשאווינסקי.

א ווארשעווער צייטונג האט געבראכט א ידיעה, אז פרעזידענט שטשאווינסקי זאל האבען געוואָרען בעשטימט אלס רעזידענט אין גריצע. הען מ'האט זיך גע־ווענדעט צום ה' שטשאווינסקי, וואס ער זאגט דערויף, האט ער ערקלערט, אז ער האט נישט געמאכט קיינע בע־מיהונגען צו בעקומען די רעזידענטור אין גריצע און, אז ס'איז אים בכלל נישט בע־וויסט אזא סכלומר'שע נאמינאציע.

דערביי איז כאראקטעריסטיש נאך א פליאטקע וואס איז געשאפען געוואָרען אין צוזאמענהאנג מיט דער רעזיגנאציע פון ה' שטשאווינסקי, אלס שטאדט־פרע־זידענט. די פליאטקע בעשטעהט דערין. וואס איז צוסגעטראכט געוואָרען א מעשה, אז פרעזידענט שטשאווינסקי האט זיך געוואלט נעמען ס'לעבען און ס'האט זיך שוין געפינען עמיצער, וואס האט בעלעגט א קאנדאלענץ דער פאמיליע, צושיקענדיג א בינטעל בלומען אלס אויסדרוק פון טרויער און מיטגעפיהל.

פרעזידענט שטשאווינסקי, וועלכער איז צו יענער צייט געווען אין ווארשא אויף א זיצונג פון הויפט־ראט פון דעם שטעדטע־פערבאנד — צוריקקומענדיג קיין ראדאם האט זיך הארציג צעלאכט, ווען ער האט געהערט די געשיכטע פון דער קאנדאלענץ מיט די בלומען. פערקעהרט ער האט זיך נאר געפרעהט, זעהענדיג אין די נישט אמת'ע קלאנגען א גוטען סימן אויף אריכת ימים. ווארום לויט די פאלק'ס גלויבונגען איז אנגענומען, אז אויב מען מאכט עמיצען א נישט ריכ־טיגען שם, אז ער איז געשטארבען, איז עס אנ'אנזאג אויף א לאנג און גליקליך לעבען.

פרעזידענט שטשאווינסקי האט גע־ראנקט דעם גובן פון די בלומען און האט קאמוניקירט גלייכצייטיג, אז ער פיהלט זיך זעהר גוט, און אז ער האט נישט בדעה ארויסצופאהרען פון ראדאם אויף קיין שום פאסטען, נאר באלד נאכדעם ווי ער וועט פערלאזען דעם אמט אלס פרעזידענט, וועט ער צוריק־קערען צו זיין פריהעריגער פראפעסיע, עפנענדיג זיך אנ'אדוואקאטען־קאנצעלאר־יע אין ראדאם.

א שוידערליכע שילדערונג פון אדזשיוואל

די פיקעטניקעס האבען שוין דארט נישט מיט וועמען צו קעמפען — קיין איין יודישער מארק־יוד.

דוד אייזענמאן און שמואל שפיטאל־ניק, צוויי יודען פון ארזשיוואל, זענען געקומען קיין ווארשא און אויסגעווייגט זייער ביטערע הארץ פאר'ן „רושאינס".

ארזשיוואל ליגט נישט ווייט פון פשי־טיק און דאכט זיך, אז אין דער הינזיכט פון יודישע צרות האט ארזשיוואל ממש געשלאגען דעם רעקארד.

די נויט איז דארט אזוי גרויס, אז די „פיקעטשאטשעס" האב[ן] שוין איצט נישט וואס צוטהון וויל ווען אויף יעדען מיטוואכ־דיגען מארק פלעגען זיך געפונען 250 יודישע טישלעך (עס פלעגען אויך קו־מען יודישע הענדלער פון דער ארומיגע געגענד) קומט היינט קיין איין טישעל נישט. ערשטענס האבען נישט די יודישע הענדלער, נאך אזוי פיעל חדשים בא־קאט - הערצע, מיט וואס צו האנדלען און טאמער געהט שוין א מאל א יודי־שער טאנדייטער ארויס אויפן מארק מאכט מען פון איהם א „בעט" און ער נעהמט א פערשעהמטער צוריק אהיים.

די אונטערשטע שורה: 70 יודישע פאמיליעס געהען־אויס פון הונגער און נויט און א יוד, למשל, א טאטע פון 5 קינדער, פאנטאזירט ממש וועגען פער־דינען 10 (צעהן) גילדען א וואך.

וואס האט מען דערויף אין „רושאינס" געענטפערט? מען האט אבגעוויפצט און צוגעזאגט עפעס טהון.

„עפעס טהון" — וואלט געדארפט הייסען: תיכף די 70 יודען ארויסשיקען א דרינגענדער הילף, און נאכהער פרו־בען עפעס מעהר ממשות'דיגעס צו טהון.

צי איז טאקי אזוי געשעהן?

ראדאם האט שוין באלד א נייעם חזן, אבער דער אלטער איז נאך מיט גארנישט בעזארגט.

הימעל און ערד און... חזנות.

די חזנות־פראגע געהט אלץ נישט ארא[פ] פון טאג־ארדנונג און אלע, וועל־כע ס'איז יא א מבין אויף נגינה און וועל־כע נישט, האבען זיך גענומען ארייננמישען און זאגען דעות. אין פלוג קען מען מיינען מי יודע וואס פאר א קאמף ס'איז דא אויסגעבראכן. כאטש מלחמת־שפאניע, אבער אין דער אמת'ן איז עס א שטורעם אין א גלאז וואסער.

וויבאלד אבער פון אלץ איז אבער דאס וואס אין גאנצען צונגויפיגען געטומעל, וואס מען בלאזט פונאנדער, פארגעסט מען דערחייל, אז אין ראדאם אויף רי־נעק 8 ליגט שוין היבשע וואכען קראנק דער חזן יאספע און די אלע פעראינטע־רעסירטע אין אויסנעמען א נייעם חזן ווילען נישט אפילו וויסען, וואס מאכט דער ראווינער מענש, וועלכער האט עט־ליכע און צוואנציג יאהר פערטרעטען דעם עמוד אין דער ראדאמער שוהל און מהנה געווען אט די בעלי־בתים, וועלכע האבען די פיינער געלעקט פון זיין מעכטיגע שטימע. וואס עס איז אפילו ביי די היינטיגע מאדערנע חזנים נישט צום געפונען! פארוואס אינטערע־סירט זיי נישט פונוואנען לעבט אט די בכבודיגע פאמיליע, וועלכע וויבנערט בוכשטעבליך שטילערהייט און אבי נישט אנצוקומען צו מענשענס נאד.

אויף ווי ווייט די פערצווייפלונג און דער טרויריגער מצב קוקט ארויס ביי דער פאמיליע יאספע קען דיענען דער פאקט, דאס די פרוי פון חזן יאספע האט דעם לעצטען זונטאג אין לאקאל פון דער קהלה, פון אפשוואכונג געמאכט אזא חלש, דאס מען האט געמוזט ארויס־רופען דעם ד"ר קאדישעוויטש און א לענגערע צייט האט געדויערט ביז פרוי יאספע איז געקומען צום בעוואוסטזיין. אט דער פאקט זעהט נענוג פאר זיך...

עס ליגט דערום דער חיוב אויף די איניציאטארען פונם חזנים־קאנקורס און אויפ'ן קאמיטעט, וואס איז ספעציעל געשאפען געוואָרען און וועלכער האט דעמזעלבען זונטאג אפגעהאלטען א זיצונג אין גמינע־לאקאל, בעשליסענ־דיג צו פארלענגערן נאך אויף א קורצע צייט דעם חזנים קאנקורס, — זיך ערנסט פעראינטערעסירען מיט'ן גורל פון דער פאמיליע יאספע. די שוהל דארף טאקי האבען א חזן. ס'איז קיינער נישט געגען דעם. מ'מוז אבער אזוי האנדלען, אז ס'זאל זיין זה נהנה וזה לא חסר. גע־בענדיג פון איין זייט די ראדאמער יודען די מעגליכקייט הנאה צו האבען פון נגינה און מתיקות, דארף מען נישט לא־זען אויף הפקר דעם עלענדען און קראנקען חזן יאספע, וועלכער האט אין משך פון פיעל יאהרען זיינע בעסטע כוחות געלייסטעט אין דער ראדאמער שוהל און זיך אזוי „גליקליך" אויסגע־ארבייט אויף די עלטערע יאהרען...

קיין שום חזן טאר מען נישט איינעמען און פערקאנטראקטירען, ביז וואנען מען וועט נישט באזארגען ווי געהעריג פריע־הער - און נישט ליחר המעשה — מיט אנ'עמעריטור־פענסיע. ווייל אפילו די חזנים וועלכע קומען דאווענען אויף פריבע, באקענענדיג זיך מיט די ארבי־טע פערהעלטנישען וועלען אויך נישט משיג־גביל זיין, ביז וואנען דער ענין מיט'ן קראנקען חזן יאספע וועט גינסטיג ערלעדיגט ווערען.

משה רינגער מאַכער.

שבת דעם 5/III די ערעפענונג פון ק. ק. ל. באזאר.

די ענטגילטיגע הכנות צום ארץ ישראל באזאר, וועלכער וועט ערעפענט ווערען היינטיגען שבת דעם 5|3 — זענען שוין געמאכט געווארען. דער „ראזמאיטאשצי"־לאקאל איז ענטשפרעכענד דעקארירט געוואָרען און אויף אנגעזעענע ערטער בעשיינען איהם די ספעציעלע קיאסקען פון „תוצרת הארץ", „קויש פון גליק" און די פראפאגאנדע קיאסקען פון די נאציא־נאלע קרנות. די פלענער פאר די קיאסקען, ווי אויך אויסגעפערטיגט האט דער טא־לאנטפולער דעקאראטאר דער ח' חיים גאלדבערג.

בכדי אויסצומיידען דעם עווענטועלען געדראנג אופ'ן זאל וועט היי יאהר איינ־געפיהרט ווערען, אז די טישלעך פאר די קאנסומענטען יועלען זיך געפינען הויפט־זעכליך אין ביפעט און אין די דערבייאי־קע צימערען. אויפ'ן גרויסען טאנץ - זאל וועלען זיך געפונען בלויז איין רייה מיט טישלעך ארום די ווענד.

דער „קויש פון גליק" איז היי יאהר רעפרעזענטירט מיט עטליכע הונדערט ווערטפולע פאנטען — געשאנקען פון פערשידענע פירמעס. יעדער נומער געווינט.

ספעציעל ווינשענסווערט איז צו בעצייכע־נען די אפפערווילינקייט פון די כמעט אלע גארבערריי - אייגענטימער, וועלכע האבען צוגעשיקט פיעל ווערטפולע גע־שענקען פאר דער לאטעריע.

דער בופעט געפינט זיך אונטער די לייטונג פון דער פרויען - ארגאניזאציע „ויזא" וועלכע וועט לייגען אכט, אז די קאנסומציע זאל ווי געהעריג ערלעדיגט ווערען.

צו דער ערעפענונג פון באזאר וועט ספעציעל קומען פון ווארשא דער דעלע־גירטער פון דער קרן קימת לישראל צענטראלע דער אדוו. טאמקיעוויץ, מיט־גליד פון ציוניסטישען צענטראל קאמיטעט.

ס'איז פאראויסצוזעהן א מאסענהאפטען אנטייל פון דער ראדאמער געזעלשאפט־ליכקייט אין דעם ק. ק. ל. באזאר, וואס וועט זיין אפען אין די טעג פון 5 — 6 און 12 — 13 מערץ.

געעפענט די קורסען פון „ארט".

נאך גרויסע און שווערע מניעות וע־גען זנרליך געעפענט געוואָרען היינטי־גען דינסטאג, די שניי־קורסען פון דער געזעלש. „ארט".

דער ערשטער קורס ווערט אנגעפאנ־גען מיט'ן דאמען - קאנפעקציע ביי א צאהל פון בערך 30 שילערינס.

די ווארשעווער ארט־צענטראלע האט איינגעשיקט 4 נייה - מאשינען.

אלס לייטערין פון די „ארט"־קורסען איז בעשטימט געוואָרען פרוי צימבאליסטא פון ווארשא און אלס אינסטרוקטארין פרל. ראבער בון לעמבערג.

די יודישע געזעלשאפט אין ראדאם דארף ארויסווייזען אינטערעס צו דער נייגעגרינדעטער פלאצוידקע, וואס האט א ציעל צו פראדוקטיוויזירען די יודישע יוגענד. ביי א געהעריגע אינטערעסטי־רונג פון דער יוד. געזעלשאפט, וועט מסילא ערמעגליכט ווערען אויסצוברייטערען די קורסען אויך אויף אנדערע פאכען.

צוויי ראדאמער רעפרעזענטאנטן אין קרייז־ראט פון דער קעלצער וואיעוואדזטווא

נאך דער רעארגאניזאציע פון „אזאן" האט דער נייער שטאף געגריסען צום לעבען קרייז־ראטען אין יעדער וואיעוואדס־טווא בעזונדער. דער ארויסגעגעבענער קאמוניקאט וועגען דער ארגאניזאציע־סטרוקטור פון „אזאן", צייכענט אן ווי אזוי די ראטען דארפען ענטשטעהן און אין וואס ס'דארף זיך אויסדריקען זייער טעטיגקייט. ווי אין אין אלע וואיעוואד־שאפט[ע]ן, אזוי איז אויך אויפ'ן שטח פון דער קעלצער וואיעוואדסטווא ענטשטא־נען אזא קרייז־ראט, וועלכער צעהלט 16 פערזאהן, אלס רעפרעזענטאנטען פון דאראם ווערען דערמאנט די נעמען פון: פאוויאטאווע דעקסאר צווינסקי און געה. דעפ. פון ראדאמער פאוויאט ושענטעק.

דער היגער „ראבאטניק" בריינגענדיג די דאזיגע ידיעה ניעט צו, אז ד"ר צי־ווינסקי איז א נייער מענש אויפ'ן געביט פון געזעלשאפטליכער־פאליטישער טעטיגקייט אין ראדאם, פאראס איז דער געה. דעפוטאט ושענטעק בעוואוסט פון זיין „ארגאניזירען" און „קאנסאליודירען" די בעפעלקערונג פון ראדאמער פאוויאט.

די ראדאמער אבטיילונג פון
אגענטען און וואַרשאַוער-פעראיין
טיילט מיט די מיטגלידער, אז דער לאקאל פון פעראיין געפינט זיך אויף וויטאלדא 10 און איז אפען יעדען טאג אין אווענד. די מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען.

ר' יוסף פרץ בושאצקי ז"ל

ס'איז אוועק איינער פון די שענסטע און טייערסטע יודן אין אונזער שטאט. א תלמיד-חכם, א משכיל, ציוניסטישער ווערטראן און א גרויסער יהד; א יוד וואס האט טיעף געווארצעלט אין טראדיציע, אין סאלקסטימליכקייט.

דאס איז געווען ר' פרץ בושאצקי.

געקומען מיט 50 יאהר צוריק פון קאברין, האט ר' פרץ געאנקערט זיין לעבענסשיף אויף די ברעגען פון ראדאם. געקומען מיט א גרויסען באגאזש תורה און חכמה, אבער זיך נישט געריסען אויבען אן, צום מזרח. נאר אין דער שטיל מיט גרויס ענוות פערלעגט זיין געצעלט אויף די ברעגען פון אונזער שטאדט, 50 יאהר האט דא געפלאסען זיין לעבען ווי א שטילער קרישטאל-ריינער טייך. נישט געברויזט, נישט געשטורעמט און דאך איינגענומען די שטאדט. סאקע מיט זיין ענוות און פשטות, מיט זיין גוטמוטיגקייט און הומארפולע לעבענס-חכמה האט ער צו זיך צוגעצויגען אלע שיכטען, אלע קרייזען, וואס האבען איהם ארויסגעוויזען גרויס כבוד און גרויס דרך ארץ. זיין הויז איז געווען א בית ועד לחכמים און יעדער וואס איז דארט אריינגעקומען האט געטרינקען מיט דורשט פון די פאלקס-קוואלען און פון אלטען יודישען אוצר, מיט וואס דער דאזיגער פאטריארכאלער יוד איז געווען מלא וגדוש.

א בעזונדער פרעכטיג בלאט אין דער געשיכטע פון ר' פרץ בושאצקי'ס לעבען איז די תקופה, ווען ער האט זיך מפרנס געווען מיגיעי-כפו, איינציייטיג מיט שווערע פיזישע ארבייט, האט ער אויך אויסגעפיה־ט גייסטיגע ארבייט, וואס איז בעשטאנען אין לערנען, אין שטודירען די אלטע יודישע קולטור אין די נייע יודישע ליטעראטור. ער האט ממש געאטעמט מיט'ן יודישען ספר. אליין אויך געשריבען און אויסגעזאמעלט די פערל פון דער אלטער יודישער און העברעאישער ליטעראטור. זיין גאנץ לעבען איז ר' פרץ בושאצקי געווען גוט ווי א שטילע טויב און זיין עכטע גוטסקייט און פנים שוחקות האט מענשען הערצער דערפרעהט. זיין עהרליכקייט און גראדליניגקייט איז געווען א מוסטער. נישט אומזיסט האט דער מענש זיך גענומען אזוי פיעל סימפאטיע. אזוי פיעל ליבע ביי מענשען. זעלטען זענען בנמצא אזעלכע טייערע יודען. דאס זענען יחידים במינם. דאס זענען די דעמבעס פון אלטען יודישען וואלד וואס ווערען שיטערער און וועניגער און א סרעד רייסט זיך פון אויג, ווען בעוויינט אויפריכטיג זייער פערלוסט, זייער אוועקגעהן פון אונז.

ר' פרץ בושאצקי האט א ריהע יאהרען מיטגעארבייט אין אונזער צייטונג. ער האט יעדען פרייטאג געשריבען איבער דער פדרה סון דער וואך און פון צייט צו צייט אויך געדריקט שירים. פון דעם אליין האט מען שוין אויך געזעהן, אז דער מענש האט א סך געלערענט א סך געחיסט און פערשטאנען.

א גרויסער עולם איז געקומען אבגעבען איהם זיין לעצטען פערדינטען כבוד. מ'האט דעם נפטר אריינגענומען אין דער ציוניסטיש. ארגאניזאציע (זשעראמסקי 25) און ה' שמואל צוקער האט איהם בספיד געווען אין נאמען פון די מתפללים. מיט וועלכע ר' פרץ האט יאהרען-לאנג געדאווענט און געהאלטען פאר זיי אינהאלטסרייכע דרשות.

אויפ'ן בית-עולם האבען מספיד געווען די ה"ה משה ראטענבערג, משה לוקסענבורג, איטשע גרין און יאסעל פשעמיסלאוו. מיט ריהרענדע ווערטער האט זיך געזעגענט מיט'ן נפטר זיין זוהן יהושע בושאצקי.

מיט גרויס שברת הלב. האט א ליכטיג געשטאלט איז צוגעדעקט געווארען פון דער ערד, האט דער עולם שטיל פערלאזט דעם פרישען קבר.

כבוד זיין אנדענקען. זאל איהם די ערד גרינג זיין!

פארלעזונג פון היסטאריקער פרידמאן אין אינטעליגענטען-קלוב.

דינסטאג ביינאכט האט געהאלטען א פארטראג אין אינטעליגענטען-קלוב דער היסטאריקער פרידמאן, פון לאדז.

בעראטונג פון שליח פון צעקאבע
מיט יודישע אינדוסטריעלער פון דער אייזען-בראנזשע

דינסטאג אוועגד איז אין דער עזרה אבגעהאלטען געווארען א בעראטונג פון שליח פון צעקאבע ה' שליאמאוויטש מיט די יודישע אייזען-אינדוסטריעלער י. דיאמענט, ראזענבערג, גאסליב, פרידלאנד, אינוש. גאלדבלום און האנדווערקער ישראל פעלדמאן. ס'איז בעהאנדעלט געווארען די פראגע, אז אונטער די אויפזיכט פון די דערמאנטע אינדוסטריעלער זאל געעפענט ווערן א ווארשטאט פון מעטאל-פויסארבייטונגען. ביי וואס ס'זאל קענען בעשעפטיגט ווערען א געוויסע צאהל יודישע ארבייטסלאזע.

דעם 29 מאי
וואהלען צו דער קהלה.

שהערנטכטען מיטוואך האט די גמינע דערהאלטען א מעלדונג פון סטאראסטא, אז אויפ'ן 29 מאי זענען בעשטימט וואהלען צו דער יודישער קהלה אין ראדאם.

ערשטע יאהר-צייט פון פרל. ד"ר קסאווערא מוליער

צו דער ערשטער יאהר-צייט פון דער פערשטארבענער פרעזעס'ן פון בית-יתומים, פרל. ד"ר קסאווערא מוליער, איז זונטאג איינגעארדנט געווארען אן אזכרה אין דער שו"ל פון מושב-זקנים. נאך די רעדעס פון די ה"ה מעיין, דען, ד"ר פאסטמאן, יצחק גרין. דור פרענקעל איז ענטהילט געווארען א דענקמאהל-טאבעל אין שוהל אויף איהר נאמען.

ה' סאנדעל האט געזאגט א קאפיטעל תהילים און געמאכט אנ'אל מלא רחמים.

נאך דער הזכרה האט די פערוואלטונג געטיילט לעקעך מיט ליקער די זקנים.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

ווען שניידערס פרעהען זיך.

יוער ס'איז פארינען שבת-צונאכטס געקומען אויף דער יובילעאום - שמחה פון צעך, האט באלד דערקענט, אז דא פרעהען זיך שניידערס. אזעלכע געפרעסטע אנצוגער מיט שטייפע קניישטען אין די הויזען קענען זיך פערגינען צו טראגען „צעכאווע שניידערס" און נישט קיין לאטוטניקעס. די גארדעראבע איז געלעגען ווי אנגעגאסען „אלא שיק-אשילי די חייבער האבען געהאלטען „פאסאן" — מען פייערט א יובילעאום.

דער ערשטער, וואס האט זיך גלייך געגעבען צו דערקענען איז, פערשטעהט זיך, פרעזעס ר' משה רובינשטיין. אלע האבען געחאוסט, אז ווען שניידערס פרעהען זיך טראגט דער פרעזעס א גאלדענעם מעדאל אין לאץ מיט א בליכעל אלס צייגאג. און ער רעדט אויפ'ן „אמעריקאנישען" דיאלעקט:

— ספיקען זי ענגליש — יעס!

איז טאקע א וואונדער געווען, הלמאי ער האט נישט דעם פרעזענונגס-ספיטש געהאלטען אין „אמעריקאניש". פאכליים זאגען, אז דער פרעזעס איז איבערראשט געווארען פארן אנבליק פון ראדאמער לאנדסמאן אין אמעריקא, ה' ראדאמסקי, וועלכער איז געזעסען אין דער ערשטער ריי „ויזא-חיו" און געקוקט איהם גלייך אין פנים אריין:

— מיסטער דושענטעלמען, זיים פארזיכטיג!

פאר'דאס האט דער קהלה - פרעזעס ה' ראטענבערג נעמט אראב א שטיין פון הארץ: אמאל האט מען זיך געשעמט מיט א שניידער, נישט געוואלט זיך משדך זיין מיט איהם, אבער היינט איז א בעל-מלאכה דאס אויבערסטע פון שטייסעל. בראווא, בראווא, אלע פאסטען בראוא, חייבער האבען הנאה...

חצי רעפארטאזש.
וחצי פעליעטאן.

דען יא גערעדט אויף „יוריש לשון", פערגליכען דעם 10-יעהריגען יובילעאום צו די „עשרת הדברות" און געמאכט אנ'עקסקורסיע קיין עגיפטען, דארט האט ער ארויסגעצויגען אן אלטען שניידער פון קבר און אריינגעבלאזען אין איהם א „רוח חיים". מיט צהגליכע ארכילאגישע אויסגראבונגען האט פרעזעס דען געחיגשען דעם שניידער-צעך ערפאלג.

דער פרעזעס פון „טוחרים - פעראיין" ה' מערין גיט צו פערשטעהן, אז היינטיגע צייט, ווען מען קאן נאך פייערן א שטיקעל שמחה. איז מה טוב חלקינו די מאנופאקטור-סוחרים פרעהען זיך בעוונדעס מיט די שניידערס, חייל אהן זיי וואלטען מענשען ארומגעגאנגען ווי אין אדם הראשונ'ס צייטען...

דער פרעזעס פון דער דערגענצונגס-פאך-שולע אינז. אייזענבערג, דערגענצט די רייד פון ה' מערין מיט ערפאלג אין דער טייערער ארבייט.

פרעזעס פון דער אלג. ביונ. ארג. ה' ראטענבערג נעמט אראב א שטיין פון הארץ: אמאל האט מען זיך געשעמט מיט א שניידער, נישט געוואלט זיך משדך זיין מיט איהם, אבער היינט איז א בעל-מלאכה דאס אויבערסטע פון שטייסעל. בריאווא, בראווא, אלע פאסטען בריאוא, חייבער האבען הנאה...

פרעזעס ד"ר גאלדבלום מאכט א „יורישע" אנאליז פון שניידער-צעך און ווינשט ערפאלג.

סטודענט מעלכיאר בעגריסט דעם יובילעאום אין נאמען פון די אקאדעמיקער מיט א ברכה אין דער פוילישער שפראך

פרעזעס פון תפלס-פערבאנד ה' לוקסענבורג קימט מיט א בעגרינדעטע טענה: א בופעט איז דא, א מוזיק איז דא, טא וואו איז די העברעאישע שפראך אויף די איינלאדונגען-ודי לחכימא ברמיזא..

סאמער איז אייך ווייניג געווען פרעזעסען, האט מען נאך צוגעשמאלצען א בעגריסונג'ס דעפעשע פון פרעזעס פון יודישען שטאדט ראט-קאלא ד"ר פאסטמאן. אזע געדעסעניש איז אין ראדאם אויף... פרעזעסען. א גליק איז געווען, וואס דער לייטער פון צעך ה' בארמייסטער האט טערסטריגעוועט די אלע „ערפאלגרייכע ווינשפאגיעמי" און צוגעפרעסט די ערשטע טייל פון דער פייערונג מיט א העדליכע חזיע:

— אין 15-טען יובילעאום-יאהר זאלן ביים דאזיגען טיש זיצען אלע ראדאמער האנטווערקער מיט שמואל איידעלבוים, בערקאוויטש, וויוועל שפייזמאן און בכלל אלע — נישטא מעהר קיין מיוחסים!

אז דער רעדענדיגער טייל האט זיך מיט מזל געענדיגט איז געקומען דער צווייטער שלאגער: זמירות מיט לאקשען... פון איין זייט האט דער „ראדאמער היבערפאן" - גוטמאן געשפילט: „אלי אלי למה עזבתני" און פון דער צווייטער זייט זענען געזעכען די פרעזעסען רובינשטיין-דען מיט'ן גאנצען „קארפוס רעליקטי" און געגאסען כוסות און געשלינגען פוטער - ברויטלען; דא האט דער „ראדאמער קארוזא" — רינגערמאכער נעכעמיה מאניושקאס אריע: "Straszny Dwór" אונטערן אקאמפאניאמענט פון פר"ל קירץ, און דארט האט מען זיך פאסמאקעוועט מיט גוטע זאכען. אז מען שמועסט א שמחה איז דאך נישט שייך, אבי די שניידערס פרעהען זיך.

אזוי איז אוועק א שפאר שטיקעל צייט. דער „ראדאמער קיפורע" — פוקס האט דערלאנגט „סאטקא". „ריבאלעטא". ביז א שטורם פון אפלאדיסמענטען האט א סוף געמאכט צום קאנצערט און אויף דער אויבערפלאך איז ארויסגעשוואומען ווינשטאק מיטן פידעל.

— גיט אונז א שטיקעלע „שולמית", א שטיקעל „בר-כוכבא" — בעט זיך דער פרעזעס רובינשטיין טיט פערשמאכטע אויגען" — ס'איז דאך אזוי זיס...

דער עולם האט זיך געלאזט אין א ריקוד. פארלעך האבען זיך געדרעהט אין א זיסער שכרות. דער ווייגער שלאגט האלב דריי. פרעזעס רובינשטיין רעדט חבגען שניידערס, דער בופעט זעהט אויס ווי נאך א רעוואלוציע, מען מאכט פאטאגראפישע אויפנאמען ס'איז — חגל סידור יובילעאום כהלכתו!

אביחיל.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע בושאצקי
צוליב׳ן טויט פון זייער חשוב׳ען פאטער

ר׳ יוסף פרץ בושאצקי נ. ע.

די מיטאינהאבער פון דער סאיאנס - פאבריק
אברהם ראטענבערג עט קאמפ.
ראדאם

בזה הננו מביעים רגשי צער ויגון
למשפחת בושאצקי
במות הפתאומית של אביהם היקר
ידידנו תשכן הנכבד

מר יוסף פרץ בושאצקי נ. ע.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

מרדכי זוויקעלסקי עט פאמיליע.

בלב שבור מבכה אני את מותו הפתאומי
של הסב היקר
תלמוד חכם, סופר ומטיף

פרץ בושאצקי נ. ע. זצ״ל

ומשתתף אני בצערה העמוק של משפחתו
על האבידה הגדולה במות עליה אביהם וסבם החביב.

מיכל טאובער.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער מיטגליד (קאסירער) יהושע בושאצקי
צוליב׳ן טויט פון זיין עהרענווירדיגען פאטער

ר׳ יוסף פרץ נ. ע.

אין זיין ערנסטע געזעלשאפטליכע ארבייט זאל ער א טרייסט געפונען
דער 15-ער קאמיטעט ביים פעראייניגטען ראדאם.
רעליעף-קאמיטעט אין ניו-יארק, אבטיילונג אין ראדאם.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע בושאצקי
צוליב׳ן טויט פון זייער פאטער

ר׳ פרץ

דריקט אויס
משה בלומאן און פאמיליע.

ביחד עם כל המשפחה הציונית המקומית
מביעות גם אנו את צערנו העמוק
בכות החבר וקן הציונים ותיקים

פרץ בושצקי נ. ע.

התאגדות נשים ציוניות ו. י. ז. א.
ברדום

דעם אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל יריקען מיר אויס אונזער
פערוואלטונג׳ס-מיטגליד פון דער זעלבסטהילף-קאסע יהושע בושאצקי
צוליב׳ן טויט פון זיין חשוב׳ען פאטער

ר׳ יוסף פרץ בושאצקי נ. ע.

אין זיין איבערגעגעבענער געזעלשאפטליכע ארבייט זאל ער א טרייסט געפינען
די פערוואלטונג פון דער זעלבסטהילף - קאסע
ביים פעראייניגטען ראדאמער רעליעף, אבטיילונג
אין ראדאם

KRAWIEC MĘSKI

T. GUTMAN

Radom ul. M. Focha 1 (d. Zgodna)

Wykonuje wszelkie roboty w zakres krawiectwa wchodzące

Robota solidna i punktualna! — Ceny przystępne!

Najnowsze towary na sezon letni.

אנו מביעים רגשי השתתפותנו
בצערה של החברה לועד י. מנלה
למות עליה

אחותה נ. ע.

בעבודתה למען הציונית תמצא נחומים
הועד להסתדרות של הציונים הכלליים ברדום

REPREZENTACJA BROWARU

OKOCIMSKIEGO

poleca znane ze swej jakości piwa:

Marcowe, Eksportowe
Swiętojańskie, Porter.

tel. 25-92

specjalność Kuracyjne piwo słodowe „DOJLIDY"

אונזער חשוב׳ע ח. פרעזעסין פרוי י. מאנעלא
צוליב׳ן טויט פון איהר געליבטער

שוועסטער נ. ע.

דריקט אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל. אין איהר הייסערדיגע ארבייט
פאר׳ן ציון. ווידעאל זאל זי געפונען א טרייסט.
דער קאמיטעט „וויזא" אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער קאסירערין, פרוי י. מאנעלא צוליב׳ן טויט פון איהר

שוועסטער נ. ע.

זאל זי א טרייסט געפונען אין איהר געזעלשאפטליכער ארבייט
די פערוואלטונג פון קימפעטארין-פעראיין אין ראדאם.

דאס געשעפט פון גארדינען, קאפעז, ראלעטען, סערווטען
איז איבערגעטראגען געווארען פון דער שפאציר גאס נומ. 23 אויף

זשעראמסקעגא (לובלינער) 22

אין הויף, לינקע אפיצינע, ערשטער שטאק.
גלייכצייטיג ווערט בעקאנט געמאכט, אז ס׳איז צוגעגרייט געווארען אויף
יום-טוב א שענער און פערשידענארטיגער אויסוואל
מיט די מאדערנסטע מוסטערן, בעסטע קוואליטעט פאר
ביליגע פרייזען.

משתתפים אנו בצערו של חברנו
יהודה דאנציגער
לרגלי מות אמו

בלימה נ. ע.

הועד של ההסתדרות הציונית ברדום

דאס לעבן אין קעלץ.

וועגן דער קעלצער גמילת-חסד-קאסע.

דעם פאר גאן זונטאג האט געווײלט אין קעלץ ה׳ טאראשטשינסקי פון ווארשעווער „רזשאנג"־ אין צוזאמענקונפט מיט א ענגע בעראטונג וועגן דער קעלצער גמילת חסד-קאסע צום הרב הארבערג. אויף וועלכע ה׳ טאראשטשינסקי האט איבערגעגעבן דעם פארטפאל װעקסלען פון דער גמילת חסד-קאסע הרב הארבערג, ביז די היגע קאסע וועט ווערן רעארגאניזירט. דערווײל איז אויך געשאפן געווארן א צײטווײליגע קאמיסיע פון די ה״ה: הרב הארבערג, פײנשטאט, יעקב באליצקי, סענדער קאנער, מ. ד. קאליגשטײן, פישל הערשקאװיטש און אנד. וועלכע האט די אויפגאבע צונויפצוזאמלען 5 טויזענד זלאטעס בײ דער יודישער באפעלקערונג פאר דער רעארגאניזירטע קאסע.

מיר פון אונזער זײט שרײבן ווײטער אונטער, אז די אויבנדערמאנטע קאמיסיע מוז זיך באמיהען, אז די אלטע לײטונג זאל רופן א אלגעמײנע פערזאמלונג, אויף וועלכע ס׳מוז אפגעגעבן ווערן א באריכט וועגן דער ארבײט און צושטאנד פון דער קאסע. אין געגענטײל וועט קײן ש׳ם ווײטערדיגער ארבײט לטובת די קאסע זיך ניט אײנגעבן, ווײל די קעלצער יודישע באפעלקערונג פאדערט א עפענטליכן באריכט.

א ש. בערלינסקי-אוונט אין קעלץ

די נאהענטסטע טעג קומט קײן קעלץ דער באקאנטער דיכטער ש. בערלינסקי, װעמענס לעצטע בוך „א לעבן נעהט אויף" האט ארויסגערופן אזא שטארקן אבקלאנג אין די יודישע ליטערארישע קרײזן.

בערלינסקי איז א קעלצער און די קעלצער קהלה האט אויף אײנע פון איהרע לעצטע זיצונגען באשטימט פאר איהם א פרעמיע פון הונדערט זלאטעס. דאס איז דער ערשטער פאל, װאס א קהלה פרעמירט א יודיש בוך.

פערטשאדעט געווארען אין ארעסט אויף טויט.

בײנאכט פון דינסטאג אויף מיטװאך איז דער אײנװאהנער פון דארף רעטשיצא (קעלצער קרײז) גורסקי פראנטשישעק 32 יאהר אלט, פערטשאדעט געווארען אין דאָרטיגן הויז-ארעסט בעת׳ן אנקומען דארט זײן דרײ טעגיגע שטראף.

גורם געווען זײן טויט האט דער ארעסטירטער אלײן צוליב׳ן פערמאכן דעם אויוון אין ניט דער געהעריגער צײט.

זוהן פון קעלצער חזן ווײנער – דיריגענט פון דער מיליטערישער סינאגאגע אין ווארשא

דעם לעצטן שבת האט געװײלט אין קעלץ דער זוהן פון אלטען קעלצער חזן — לעאן װײנער.

אין צוזאמענהאנג מיט זײן װײלען אין קעלץ איז כדאי איבערצוגעבן עטליכע שטריכען פון אונזער בן-עיר װעלכער איז הײנט אײנער פון די אנגעזעהענסטע פיאנערען פון יודישער מוזיק אין פוילען און לעצטענס פערנעמט ער דעם אמט פון דיריגענט פון דער מיליטערישער סינאגאגע אין פראגע.

נישט פון הײנט הויבט זיך ערשט אן די פיאנערישע ארבײט פון ה׳ װײנער. נאך מיט 12 יאהר צוריק האט ער ארויסגעװיזען א גרויסע אקטיװיטעט פאר יודישע מוזיק. אין יאהר 1925/26 שטעלט ער און דיריגירט אין קעלץ דעם דאמאלסטיגען כאר א. נ. „הזמיר", װעמענס אויפטריטען האבען אין קעלץ ארויסגערופען גרויס באגײסטערונג.

אין יאהר 1927 פערלאזט ה׳ װײנער אונזער שטאדט קעלץ, פאהרט נאך ווארשא װאו ער פערטיפט זײן מוזיק-לעהרע אין דארטיגן קאנסערװאטאריום. נאך עטליכע יאהר שולען זיך ענדיגט ה׳ לעאן װײנער דעם קאנסערװאטאריום מיט אן אויסצײכענונג אין דער קאמפאזיציע-מוזיק קלאס, אלס קאפעלמײסטער פון סימפאנישען ארקעסטער. קורץ נאך דעם שטעלט זיך ה׳ װײנער צום קאנקורס פון קאמפאזיציע-מוזיק, אײנגעארדענט דורך דעם קולטוס-מיניסטעריום, װאו ער געװינט דעם ערשטען פריז.

נאכ׳ן ענדיגען דעם קאנסערװאטאריום װערט ה׳ װײנער פאר װײטער זײן פיאנערישע ארבײט, שאפט מוזיק פאר א רײהע פוילישע און יודישע פילמען.

די אידעע פון ה׳ װײנער איז צו קולטיװירען און פערשפרײטען די יודישע מוזיק אין איהרע אלע פארמען. ער שאפט בײ דער יודישער מוזיק-געזעלשאפט אין ווארשא א כאר א. נ. „הזמיר". פאר דעם כאר שענקט ה׳ װײנער פיעל צײט אין מיה. ער באארבײט א מאסע יודישע און העברעאישע פאלקס לידער, דער װעלכער כאר אונטער דער אנפיהרונג פון ה׳ װײנער פיהרט אויך אויס דעם װאקאלען טײל אין דעם ארץ ישראל׳דיגען פילם: „באגינען, טאג און נאכט פון ארץ ישראל".

עס איז נעגוג בלויז צו דערמאנען די מיהפילע און ענערגישע ארבײט פון דעם יונגען קעלצער מוזיקער בײם אויפפיהרען אין יאהר 1936 אין ווארשא דאס בלאק-ארטאטאריום א. נ. „עבודת הקודש" דורכ׳ן יודישען כאר און סימפאנישען ארקעסטער אונטער זײן לײטונג.

די לעצטע אויפפיהרונג פון זײן כאר און סימפאנישען ארקעסטער מאכען איהם זעהר פאפולער צװישען די ברײטסטע שיכטען מוזיקער אין ווארשא און צוליב דעם מאקי דערגרײכט ער דעם אמט פון דירינענט פון די ערשטע יודישע מיליטערישע סינאגאגע אין ווארשא — פראגע, װעלכער איז געשאפען געװארען אין יאהר 1937 דורך דער איניציאטיװ פון מאיאר הרב שטײנבערג.

װעגען דער איצטיגער ארבײט פון ה׳ װײנער אלס דיריגענט אין דער סינאגאגע, װי אויך װעגען דאס התנהגות בעת׳ן דאװנען פון יודישען מיליטער װאס קומט פאר יעדען זונטאג — א צװײט מאהל.

י. צוקער.

צו דער חתונה מיט פר״ל.

פראניע פריעד

און י. י. מארגענשטערן

װינשט מזל-טוב און די עלטערן פיל נחת

קעלץ בערל

מײנע ליבע פרײנד רוכטשע

און יחיאל פריעד צום געבורט פון

זײן ערשט זונעלע

א הארציגען מזל-טוב אין גרינגע ערציהונג

װינשט בערל.

Fabryka sukna i towarów modnych

ESIEL KLEIN („EKA") Bielsko

Zawiedamia P. T. klientów iż z dniem 1 marca 1938 roku powierzyłe firmie

Oskar Klajnsztajn Kielce,

Sienkiewicza 23

sprzedaż komisową swoich wyrobów. Skład jast stale zaopatrzony w wielki wybòr najnowszych materjałów sezonowych na ubiory męskie i damskie.

Ceny ściśle fabryczne

Łączymy się bólem kol. naszej POLI TAJTELBAUMÓWNY z powodu śmierci Jej OJCA

niech w precy nad przyszłością znajdzie ukojenie

Pola Poznańska, Regina Szczerba

Kielce Edzia Zelcer, Tecia Goldblustówna

Wyrazy szczerege współczucia p. KAUFMAN i Rodzinie MICENMACHEROM z powodu zgonu Ich wnuczki i CÓRKI b. p.

Kielce składa Berek Gutman.

גאנץ קעלץ טרעפט זיך אין קינא

„קאסינא"

װאו ס׳װערט געװיזען דער שפאנענדער

פילם

Zbieg z San Quentin

אנטלאפענער בעאמטער פון דער מלוכה-װעלדער װארשא א קעלצער קריסט.

דער אויספארשונג-ריכטער פון װארשעװער אויספארשונגס אמט האט ארויסגעשיקט שטעק בריף נאכ׳ן געזוכטען בעאמטען פון די װארשאװער מלוכה-װעלדער — יאן קאמיניעץ, װעלכער איז אנטלאפען אין דער באגלײטונג פון זײן 13-יעהריגע טאכטער דעפראודירענדיג די מלוכה-װעלדער א סומע פון עטליכע צעהנדליגער טויזענדער זלאטעס.

די דער פאליצײ קאמוניקאט ניט איבער איז דער אויבענדערמאנטער א געבוירענער אין קעלץ, װי אויך א לענגערע צײט געװאוינט בײ אונז אין שטאדט. װער כ׳װײסט װאו קאמיניעץ געפינט זיך דארף מעלדען אין נעכסטען פאליצײ-קאמיסאריאט.

א סענסאציאנעלער קלאנג-פילם אין קינא

„פאלאס"

א. נ.

Kurier Carski

„קעניג הורדס און די טראגיש-געפאנגענע מרים"

דעם קומענדען שבת-צונאכטס װעט 12 כען ה. ה. װערט אויפגעפירט אין היגען „טעאטער פאלסקי" דורך די דראמאטישע-יוגענד-סעקציע בײם קעלצער „לינת הצדק" די אינטערעסאנטע היסטארישע דראמע א. נ. „דער קעניג הורדס און די טראגיש-געפאנגענע מרים" אינסצעניר די לײטונג פון באקאנטען װארשאװער רעזשיסער י. מענדעלסאהן.

עס איז צו האפען אז גאנץ קעלץ װעט דאס אויבענדערמאנטע טעאטער באזוכען אונטערשטיצענדיג דעם קעלצער „לינת הצדק".

העברעאישער מאטורע אין קעלצער מענער-גימנאזיום.

נעכטען דאנערשטאג האט זיך אין דער היגער יודישער מענער-גימנאזיום אנגעהויבען די העברעאישע שריפטליכע און מינדליכע מאטורע מיט דער באטײליגונג פון דעלעגאט פון שול-קוראטאריום, באקאנטען היסטאריקער דאצענט פרידמאן (װארשא).

עס איז כדאי צו באמערקען, אז פון פון די 20 שילער זענען גאר צוגעלאזען 9 מאן װײל 3 שילער זענען נישט צוגעלאזט געװארען און 8 האבען בכלל נישט געהאט קײן חשק זיך צו לערנען העברעאיש.

גרויסע שרפה אין א קאפעלניט.

דעם לעצטען מאנטאג 5 נאכמיטאג איז אין דער קאפעלניע „דולאניט" זאגנאנסק (ניבען קעלץ) אויסגעבראכען א גרויסע שרפה, װעלכע האט פערניכטעט די גאנצע געבײדע מיט אלע אײנריכטונגען, אנמאכענדיג א שאדען פון 25 טויזענד זלאטעס.

די סיבה פון דער שרפה איז אומבאקאנט.

Powiada ciotka do wujka
najlepsze jest mydło „TROJKA“

KINO APOLLO

שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און 3\45

DOROŻKA Nr. 13

W rol. gł. Sielanski Cwiklinska i inni

Od poniedziałku b. m.

רעזשיסירט דורך

צעציל ב. דע מילעא

Korsarze

אין די הויפט ראל'ן

פראנציסקא גאאל, פרידריך מארש

KINO APOLLO

ביז זונטאג דעם 6 איינשליסליך

Przecudna opowieść mórz południowych

HURAGAN

W ROLACH GŁÓWNYCH

DOROTHA LAMOUR

i JON HALL

Nad program tygodnik

ווי אזוי האט א ראדאמער גביר אנגעפייפט די חברה קדישה.

א משפּאַסע מעשה'לע הערט מען דערצעהלען אין שטאָדט.

פערהאַן אין ראדאם א יודישער שניידער י. פ. א יוד אַן עושר, אַן איינגע־טיטער פון א גרויס חויז. היינטיגע וואָך האט ער דערהאַלטען א טעלעפאָנאָגראם פון שטעטעל וואָנכאָצק, אז די מוטער איז איהם געשטארבען און ער זאָל קו־מען אויף דער לויה. דער „גסטרייער“ זוהן האט אפילו נישט געוואָלט געבען דאס טרייבעל אין האנד און געלאָזט זאָגען דורך א צווייטען, אז ער איז נישטא. איז די מוטער אזוי געלעגן דריי טעג און מ'האט יענעם שטעטעל אין גע־וואָרט, אפשר וועט דער רייכער זוהן פאָרט קומען. מ'האט זיך אָבער נישט דערוואַרט. וויל דער קדיש וואָגער האט נישט גע־וואָלט פאָהרען אויס מורא, אז חברה קדישה זאָל זיך איז אים נישט איינ־היילען.

נאָך די דריי טעג האט די מאַכט פעראָרדענט, אז דער מת מוז בעערדיקט ווערען און דער זוהן אין ראדאָם האט ערהאַלטען א ידיעה, אז שוין, אז ס'איז שוין נאָך אַלעס און ער קען שוין קומען, וויל כ'וועט אים גאר נישט קאָסטען. די חברה קדישה מוז אויספיהרען אומויסט איהר פונקציע און ס'דראָהט אים שוין נישט קיין קעשענע געפאַהר.

ווי מען הערט איז דער ראדאָמער חכם וויסער נישט געפאָהרען, וויל אצינד פאַסט אוודאי נישט צו הייזען זיך אין דער מאמעס שטעטעל.

אט אזוי האט א ראדאָמער גביר אָנ־געפייפט די וואָנכאָצקער חברה קדישה.

Wytw. Wyrobów Cukierniczych p. t.

„Americanka“ L. Wajsbrot Rynek 16

מאכט בעקאַנט דאס ג. פובליקום, אז עס איז געעפענט געוואָרען פון ניי־יאָהר

א צוקערניע און היגיענישע בעקעריי

איינגעאָרדענט לויט די לעצטע סאַניטארע פאָרשריפטען.

יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו בילינע פּרייזען. פערשידענע געשמאַקע טשאָסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.

ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען מאַרציפּאַנאָווע פון 1.50 אָן אַלץ ווערט אויסגעאַרבייט דורך א פאַכמאַן מיט א לאַנגיעהריקער פּראַקטיק. אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך. טשאַכטעס, וואַפלעס, הער־באַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסעראָטן, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מיג־דאַלאָווע ארטיקלען און פרייטאג חלות — בעקומט מען

אין דער יודישער צוקערניע „אמעריקאַנקא“ טראוגוטא 62

ווי אויך אין דער היגענישער צוקערנישע בעקעריי רינעק 16

און אין געוועלב רינעק 14

עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, באַלער, קאָנצערטען א.ז.וו.

שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פּרייזען

ראדיא-אַפּאַראַטען, מאַשינען, ראָווערען

צו די ביליגסטע פּרייזען,

די בעקוועמסטע בעדינגונגען

אין די פירמע

ראדאם

מ. האפּענהיים רוואַנסקא 25

גבריאל זיגמאַן נ. ע.

דער בעקאַנטער כוחר גבריאל זיגמאַן, זייענדיג אויף קוראַציע אין ש־ויד־באָרוב, האט בעקומען א הארץ אטאק און גע־שטאָרבען. דינסטאָג האט מען אים גע־בראַכט קיין ראדאם און אין זעלבען טאָג איז פאָרגעקומען די לויה, אין וועלכער ס'האט זיך בעטייליגט א גרויסער עולם.

גבריאל זיגמאַן האט אגוטן שם געלאָזט. די שניידער-אַרבייטער, וואס האָבען אריינ־געאַרבייט אין זיין אנצוגער-מאַגאַזין בע־ווייגען זיין טויט און פיהלען אין זיין טויט א גרויסע אבידה. ער איז געווען צו זיי ווי א פאטער. נישט איין פרי טאָג פארטאָגס איז ער געקומען צו זיי און אויסגעבאָרגט קאַנטעס אויף שבת צו־מאַכען. די אַרבייטער און זיין פערסאָנאַל האָבען קיינמאל נישט צוגעלאָזט און אַליין געטראָגען דעם ארון ביז א שטיק נאָך די „דריי בוימער“.

צווישען די סוחרישע קרייזען הערט מען אויך דערצעהלען, אז דער פע־שטאָרבענער האט געבאָרגט כסדר געלד אויף גמילת חסד און ביז ער האט אליין נישט געברויכט אויסקויפען זיינע איי־גענע וועקסלען, האָבען זיך יודען מיט זיין געלד פיעל געהאָלפען. גבריאל זיגמאַן איז געווען א שטילער, אָנשטענדיגער מענש און דעליגענטער יוד.

דאקזאַגונג

דעם הערצליכסטען דאַנק דריקען מיר אויס דער פרל. פ. קורץ און די ה"ה ש. רינגערמאַכער. א. פוקס און א. גוטמאַן פאַר אויספיהרען אָהן שום האָנאָראַר דעם מוזיקאַלישען טייל אויף אונזער 10־יעהריגען יובילעאום.

מיר ווינשען די גלענצענדע קאָנצערט־בעטייליגטע גרויס ערפאָלג יעדען אויף זיין געביעט.

די פערוואַלטונג

פון שניידער - צעך

אין ראדאם וויטאָלדא 10

Kino ADRIA

שבת דעם 5 1 און 3 אז
זונטאג דעם 6 12 און 2 אז

פריהמאָרגען - פילמען

א הערליכע וויענער מוזיק קאָמעדיע

CZAR CYGANERII

אין די הויפט ראָלען

מארטהא עגגערטה, יאן קעפורא

Kino ADRIA

Do niedzieli dnia 6 marca r. d.

Polski film lotniczy p. t.

Dziewczyna szuka miłości

W rol. gł. Wiszniewska, Cybulski, Kurnakowicz i in.

Nad program: Kolorowy dodatek i tygodnik P. A. T.

(שריפטליך קען מען זיך ווענדען:
Red. „Radomer - Kielcer - Leben“
Kielce, skrz. poczt. 98. — Tel 16 - 22)

(אכטונג קעלץ! אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבייטער י. צוקער)

(TARYFA OGŁ: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. | 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.)

(אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר א חודש אין פוילען זלאָט, אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק, אין אַנדערע לענדער 30 סענט.)